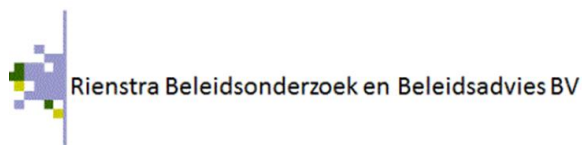

Utrecht+ Economisch Beeld

Korte en lange termijn

Update economische analyse

en impact coronacrisis

Walter J.J. Manshanden
O. Koops
G. Rienstra

Utrecht+ Economisch Beeld; korte en lange termijn
Update economische analyse en impact coronacrisis

November 2020

NEO Observatory
Rotterdam
www.neo-observatory.nl

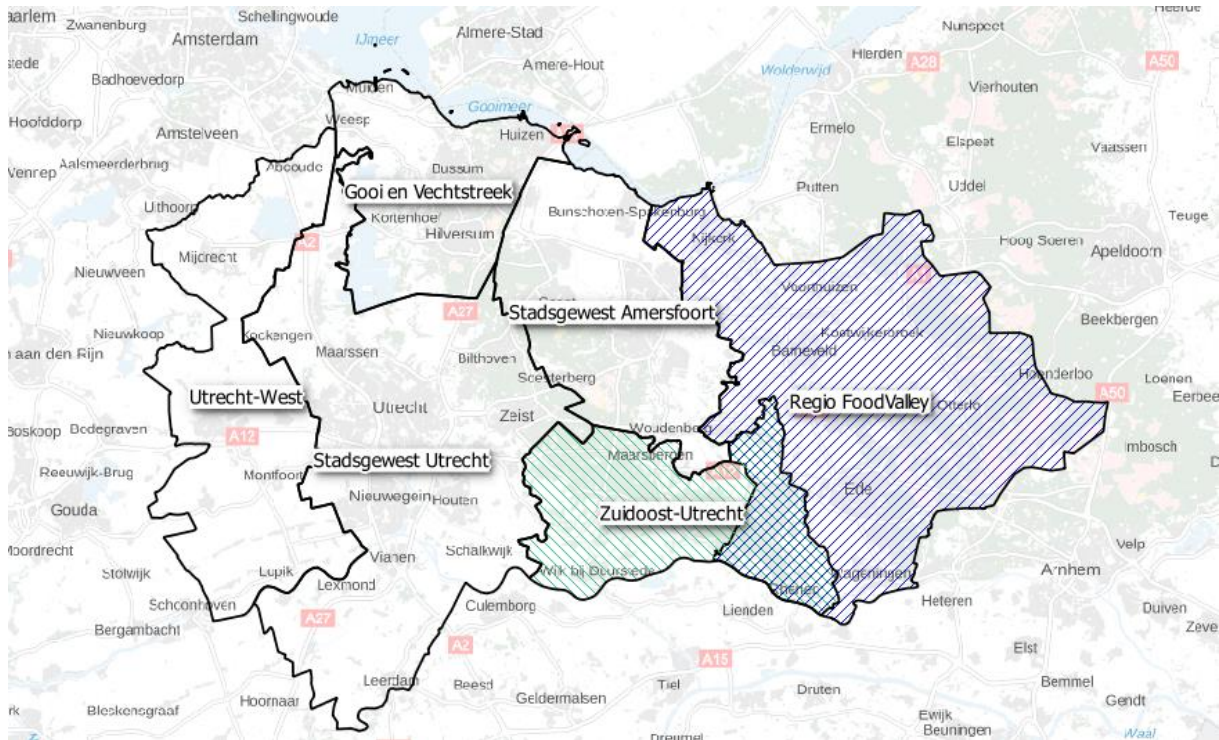
Netherlands Economisch Observatory

© Gebruik van informatie uit deze publicatie is op voorwaarde van bronvermelding toegestaan.

Inhoud

Inhoud	1
Geografische afbakening onderzoeksgebied	2
1 SAMENVATTING	3
S1 Uitkomsten regionale analyse	3
S2 Utrecht+ in het perspectief van de Groeibrief	9
2 Bevolking, arbeidsmarkt en woon-werkverkeer	11
3 Economie	17
4 Toeleveringsrelaties, import en export Utrecht	22
5 Innovatie	28
Literatuur	40
Bijlage 1 Bedrijfstakindelingen	42

Geografische afbakening onderzoeksgebied

Bron: Rienstra Beleidsonderzoek en Beleidsadvies

Toelichting:

Utrecht+ omvat de provincie Utrecht (bestaande uit de Corop-plusregio's Utrecht-West, Stadsgewest Utrecht, Stadsgewest Amersfoort en Zuidoost-Utrecht), de Corop-regio Gooi en Vechtstreek en de Regio Foodvalley.

De regio Foodvalley bestaat uit een aantal gemeenten in de Corop-regio Veluwe (te weten Barneveld, Ede, Nijkerk, Scherpenzeel en Wageningen) en in de provincie Utrecht (Renswoude, Rhenen en Veenendaal).

1 SAMENVATTING

S1 Uitkomsten regionale analyse

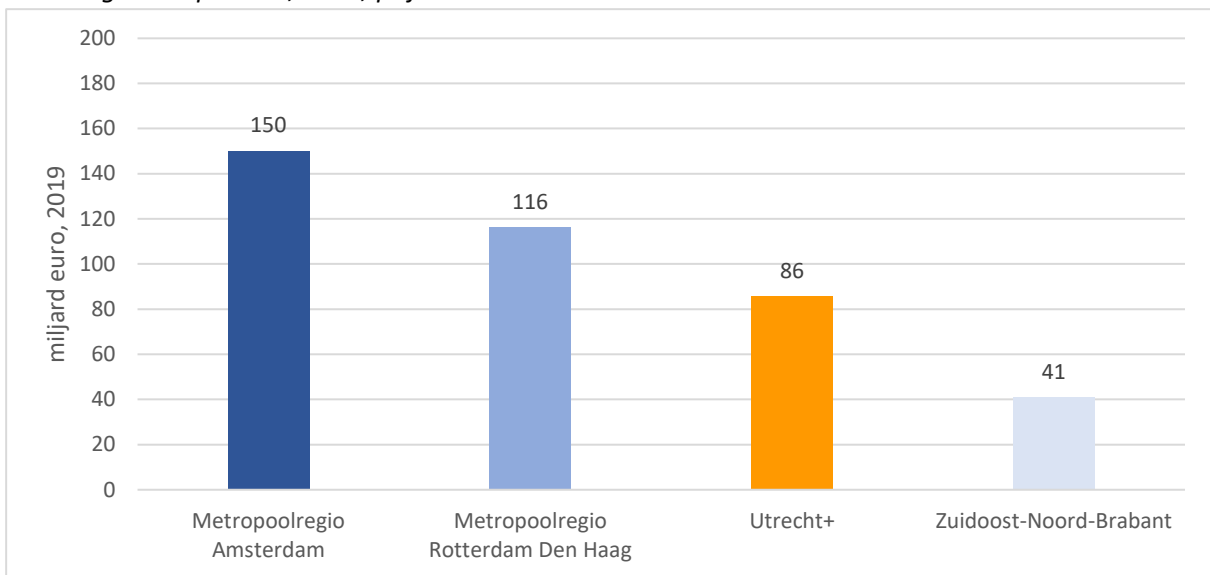
Tabel S1 Kerngegevens Utrecht+, realisatie 2013-2018, prognose 2020-2021

Utrecht+	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Nederland									
Bbp in mln euro (marktprijzen 2018)	693,7	703,6	717,4	733,1	754,4	774,0	788,0	737,5	761,9
Reële bbp groei in % (CBS, CPB)	-0,1	1,4	2,0	2,2	2,9	2,6	1,8	-6,4	3,3
Utrecht+									
Brp in mln euro (marktprijzen, 2018)	82,8	83,9	85,3	86,7	90,5	93,2	97,0	90,3	94,3
Reële groei in %	-0,2	1,3	1,6	1,7	4,4	3,0	4,1	-4,5	4,2
Werkgelegenheid									
Werkzame personen (x 1.000)	984	982	986	999	1.032	1.057	1.076	1.056	1.040
Groei in %	-0,4	-0,2	0,4	1,3	3,3	2,5	1,8	-1,9	-1,5
Bevolking									
Bevolking (x 1.000)	1.780	1.792	1.806	1.821	1.838	1.854	1.872	1.886	1.897
Groei in %	0,57	0,66	0,76	0,85	0,91	0,89	0,94	0,78	0,58
Bevolking 15-74									
Bevolking 15-74 (x 1.000)	1.323	1.331	1.337	1.347	1.365	1.376	1.387	1.396	1.401
als % van de bevolking	74,3	74,3	74,0	74,0	74,3	74,2	74,1	74,0	73,8
Beroepsbevolking									
Beroepsbevolking (x 1.000)	963	959	965	971	980	996	1.018	1.013	1.019
Participatiegraad	72,8	72,1	72,2	72,1	71,8	72,4	73,4	72,6	72,8
Werkloosheid									
Werkloosheid (x 1000)	63	65	61	53	40	32	29	43	65
als % van de beroepsbevolking	6,5	6,8	6,3	5,5	4,1	3,2	2,8	4,2	6,4

Bron: CBS, CPB juni 2020/bewerking NEO Observatory

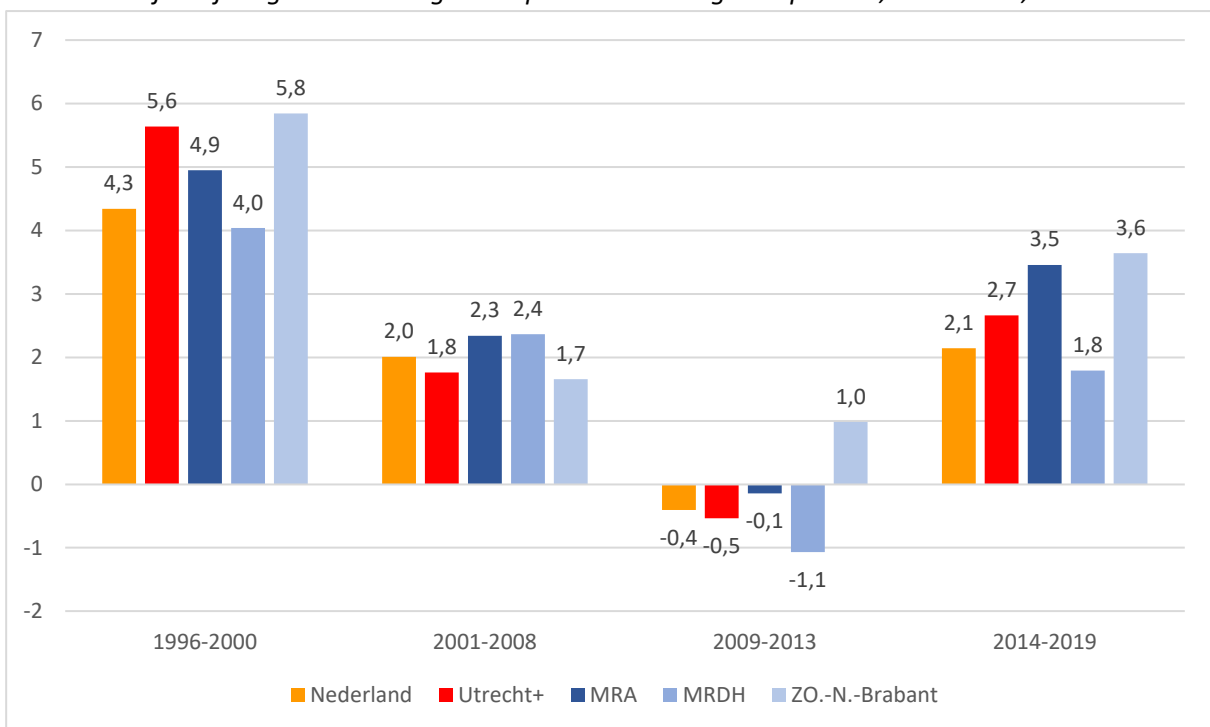
Figuur S1 Het bruto regionaal product van Utrecht+ kwam in 2019 op 86 miljard Euro. Het is van de vier grootstedelijke regio's in Nederland de derde in omvang.

Bruto regionaal product, 2019, prijzen 2018

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur S2 De economie van Utrecht+ groeit sneller dan landelijk in hoogconjunctuur. In de recente hoogconjunctuur ontwikkelden de Metropoolregio Amsterdam en Zuidoost-Noord-Brabant sneller
Gemiddelde jaarlijkse groei bruto regionaal product naar regio en periode, 1996-2019, %

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Bruto regionaal product Utrecht+

Het bruto regionaal product van Utrecht+ groeide in de recente hoogconjunctuur met gemiddeld 2,7 procent per jaar, hetgeen ruim een half procent hoger is dan landelijk het geval was. In vergelijking met de groeipolen van Nederland, namelijk de Metropoolregio Amsterdam en de regio Eindhoven (Zuidoost-Noord-Brabant), ontwikkelt de economie van Utrecht+ zich betrekkelijk gematigd. De Metropoolregio Rotterdam Den Haag ontwikkelt zich juist wat trager dan landelijk. Hoewel de economische ontwikkeling van Utrecht+ gunstig is, is er geen grond om te spreken van het bestaan van agglomeratievoordeel, zoals die in de Metropoolregio Amsterdam en de regio Eindhoven zichtbaar zijn. Dit beeld is nieuw. In de hoogconjunctuur voor de eeuwwisseling (1996-2000), lag de groei van het brp in Utrecht+ significant hoger dan landelijk.

Indien wordt teruggekeken, blijkt dat Utrecht+ in jaren van hoogconjunctuur relatief snel groeit. In jaren dat de economie van Nederland stagneert of zelfs krimpt, ontwikkelt de economie van Utrecht+ iets trager dan het nationale cijfer. **Dit past bij het beeld dat Utrecht+ economisch overwegend van de nationale economie afhankelijk is.** Bij een relatief hoog groeipad leidt schaarste en ruimtedruk in nabijgelegen grootstedelijke regio's, in het bijzonder de Metropoolregio Amsterdam, ertoe dat Utrecht+ in trek is. Deze aantrekkelijkheid geldt vooral voor inwoners, en minder voor bedrijven. In de afgelopen hoogconjunctuur is de bevolking van Utrecht+ relatief snel gegroeid. Het brp en zeker de werkgelegenheid volgen het nationale pad. **Utrecht+ is, althans zo laten deze cijfers zien, vooral een aantrekkelijke regio om te wonen.**

Dit past in het beeld van moderne economische groei, dat voor een aanzienlijk deel steunt op agglomeratievoordeel in de vorm van nabijheid van huishoudens en kleinschalige bedrijven in stedelijke centra. Economie en werkgelegenheid ontwikkelen zich in dergelijke dichte, goed bereikbare stedelijke omgevingen met een divers aanbod van voorzieningen. Dit is met name zichtbaar in Eindhoven en Amsterdam, waar de groei zodanig hoog is dat dit de gehele regio draagt. In de Metropoolregio Rotterdam Den Haag is dit ruimtelijke patroon van ruimtelijke concentratie ook ontstaan in de centra van Rotterdam, Den Haag en Delft. Zowel bereikbaarheid per openbaar vervoer (Randstad Rail en IC-netwerk) als kennis (TU Delft, YesDelft) in combinatie met dichtheid en stedelijke voorzieningen genereren ruimtelijke clusters van economische ontwikkeling. De groei is daar vooralsnog niet hoog genoeg om de groei van de gehele regio naar een bovengemiddeld niveau te tillen. Nationaal gezien concentreert de groei van de bedrijvigheid zich ruimtelijk in de nabijgelegen MRA en de iets verder gelegen regio Eindhoven. Utrecht+ heeft daartussen een relatief voordeel als aantrekkelijke regio om te wonen, maar ook om complementaire bedrijvigheid te accommoderen.

Conjunctuur vertraagt

Niettemin vertraagt de groei van de economie in 2019 al. Krapte op de arbeidsmarkt, af te lezen aan de hoge vacaturegraad, en het ontstaan van milieubeperkingen (stikstof), en toenemende geopolitieke risico's remmen de groei al vanaf medio 2018. Opgemerkt wordt dat het consumentenvertrouwen al vanaf medio 2018 zonder duidelijke aanleiding langzaam wegzakte.

Arbeidsmarkt

De arbeidsmarkt van Utrecht+ toont tot en met het begin van 2020 een klassiek beeld van hoogconjunctuur. De vraag naar arbeid in Utrecht+ en daarbuiten is dan zodanig hoog, na aanhoudende groei vanaf 2014, dat de participatiegraad weer significant stijgt. De participatiegraad is tussen 2008 en 2019 op recordhoogte gekomen, namelijk 73,5 procent van de bevolking 15-74 jaar. De werkloosheid is eveneens naar een niet eerder geziene laagte gegaan, namelijk 3 procent in 2019.

Dat is onder de friktiewerkloosheid. Loonstijgingen en inflatie liggen dan in de rede, maar deze treden niet op. Bij veel werkenden zijn nog reserve-uren beschikbaar in de vorm van parttime werkgelegenheid. Daarnaast zijn arbeidsmarkten door de EU groter en dieper geworden. Indien de regionale of nationale arbeidsmarkt de vraag niet bedient, is er altijd nog aanbod vanuit de rest van Europa. Immigratie is in de recente hoogconjunctuur de belangrijkste component in de bevolkingsgroei.

Opvallend is de positie van middelbaar opgeleiden op de arbeidsmarkt. In de afgelopen vijf jaar is er een aanzienlijke groei van de werkgelegenheid geweest, waardoor de participatiegraad voor het eerst sinds 2008 weer significant steeg. Dat vond echter overwegend plaats onder lager en hoger opgeleiden. De participatiegraad van middelbaar opgeleiden bleef min of meer stabiel. Bij lager opgeleiden is duidelijk dat zij de conjunctuurgolven opvangen. Als de economie krimpt, melden zij zich af van de arbeidsmarkt en keren volledig terug naar het huishouden. Hoger opgeleiden niet. De participatiegraad onder hen stijgt voortdurend, trager tijdens een laagconjunctuurlaag, en sneller tijdens een hoogconjunctuur.

Woon-werkverkeer

In Utrecht+ is het aantal personen dat in dezelfde provincie woont en werkt gemiddeld toegenomen, namelijk met 1,5 procent per jaar over de periode 2014-2018. In Noord-Holland en Noord-Brabant is dat hoger, hetgeen past in het beeld dat deze provincies de grootstedelijke regio's met hogere economische groei herbergen. Wel is de inkomende pendel van Utrecht+ absoluut forser toegenomen dan de uitgaande pendel, hetgeen een positief signaal voor het 'werken' in Utrecht is. Uit de data blijkt dat deze extra inkomende pendel voor een groot deel is toe te schrijven aan de provincie Zuid-Holland. De achtergrond hiervan is niet duidelijk.

Sectoren

De groei van het brp in Utrecht+ werd gedragen door de zakelijke diensten en de bouw. Dat zijn twee bedrijfstakken waar de regio niet in is gespecialiseerd. Daarentegen laten de bedrijfstakken waar Utrecht+ juist wel in is gespecialiseerd, informatie & communicatie, een matige groei zien (figuur 3.7, 3.8). **Dit betekent dat Utrecht+ concurrentievoordeel in deze specifieke diensten is kwijtgeraakt.** Overigens is de ontwikkeling van de ICT-sector onder een ander gesternte gedraaid. Tijdens de conjunctureel gunstige jaren 2014-2018 is de ICT sector landelijk ruwweg twee keer sneller gegroeid dan in Utrecht+. Kennelijk heeft de sector in Utrecht+ aan concurrentiekracht verloren. Hoewel de werkelijke oorzaken daarvan 'van afstand' niet bepaald kunnen worden, kan het mogelijk te maken hebben met gebrek aan agglomeratievoordeel en innovatiekracht. Het is mogelijk dat de sector in Utrecht relatief grootschalig is en daardoor niet voldoende in staat te vernieuwen. Voor de ICT in Utrecht zou hetzelfde kunnen gelden als de digitale creatieve industrie in Hilversum. Het herstel van deze niche vond plaats in Amsterdam (zie de studie De flexibele kracht van de verhalenfabriek. Hilversum en het Media Park in de digitale creatieve industrie van de Media Valley en Nederland, NEO/RBB 2018). Het is bovendien bekend dat de huidige economische groei steunt op kleinschalige bedrijven, die afhankelijker zijn van wat de omgeving biedt. Daar spelen de kwaliteiten en de stedelijke omgeving, het gehele ecosysteem, een rol.

De verwachtingen voor het post corona tijdperk zijn voorlopig ongewis. Enerzijds neemt de vraag naar digitale diensten enorm toe door corona, anderzijds zijn de regionale effecten nog niet in kaart gebracht. De effecten zijn onverwacht. Bijvoorbeeld, een deel van de huishoudens, waarvan beide

partners werken, blijkt te klein. Daardoor ontstaat er vraag naar ruimere woningen. Een ander effect is dat kantoren in hoge gebouwen onbruikbaar wordt, omdat de lift de beperkende factor is. Het is denkbaar dat er vraag ontstaat naar allerlei applicaties voor bijvoorbeeld onderwijs. Daar is tot nu toe geïmproviseerd, maar de vraag naar nieuwe digitale leervormen ontwikkelt al. Op de lange termijn brengt de corona crisis een technologieschok op gang, zowel in de ontwikkeling als het gebruik ervan, hetgeen structureel van invloed is op de arbeidsmarkt (zie ook CPB (2020), Langdurige effecten van de coronacrisis voor de arbeidsmarkt. Den Haag: CPB).

De agglomeratievoordelen van de MRA, gedreven door het internationale karakter, gevarieerde en dichte, gemengde productiemilieu onttrekken groeipotentie aan de regio Utrecht+, zodat het relatieve voordeel van Utrecht+ komt te liggen bij het wonen en bedrijfstakken waarvoor de grondkosten lager zijn en die een nationale functie hebben. **De afgelopen aanhoudende hoogconjunctuur laat zien dat de regionale concurrentievoordelen zijn uitgesorteerd.** De concurrentievoordelen van de Metropoolregio's Eindhoven en Amsterdam zijn relatief sterk en worden beter benut. Daarbij vergeleken ontwikkelt Utrecht+ zich als een woonregio. De tendens die in de vorige editie van Utrecht+ Economisch Beeld waarneembaar was, heeft zich in volle omvang voorgedaan.

Corona

Het effect van de corona crisis is in eerste instantie door de bedrijfstaksamenstelling bepaald. Alle consumentendiensten die afhankelijk zijn nauw contact zijn voor drie maanden stilgelegd. Per bedrijfstak is een aanneme gemaakt over de mate waarin deze bedrijfstakken dicht zijn gegaan. Aangenomen is dat dat een kwartaal duurt. Voor de luchtvaart is aangenomen dat dit twee kwartalen duurt. Dit geeft een uitval van vraag en aanbod van hoofdzakelijk consumentenbestedingen en de bedrijven die zich op levering aan eindconsumenten richten. Vervolgens levert dit een multiplier op die in hetzelfde kwartaal en toekomstige kwartalen doorwerkt. Daarbovenop loopt door vraaguival uit het buitenland de export terug.

Deze factoren leiden er in totaal toe dat de impact van de corona crisis in Utrecht+ geringer tot gelijk aan de nationale krimp is. Het CPB verwacht in de juni raming in het basisscenario, het matig herstel scenario, een krimp van -6,4 procent in 2020 en economisch herstel van 3,3 procent in 2021. De werkloosheid loopt dan op van 3,4 procent in 2019 naar 4,8 procent in 2020 en loopt in 2021 verder uit naar 7 procent. De meest recente augustusraming voor de jaren 2020-2021 van het CPB brengt inmiddels een basisscenario en een tweede-golfsenario. In het basisscenario krimpt de Nederlandse economie in 2020 met 5,1 procent, gevolgd door een groei van 3,2 procent in 2021. De werkloosheid loopt dan op van 4,4 procent in 2020 naar 6,5 procent in 2021.

In Utrecht+ komt de krimp in 2020 uit op -4,5 procent, gevolgd door krachtig herstel in 2021 met 4,2 procent groei. De werkloosheid bereikte in 2019 een ultralaag peil van 2,8 procent, en stijgt naar 4,2 procent in 2020. Dat is nog altijd laag. In 2021 stijgt de werkloosheid in Utrecht+ echter verder, namelijk naar 6,4 procent. Hoewel de werkloosheid flink in Utrecht+ snel toeneemt, is de werkloosheid er nog relatief gunstig. De werkelijke vragen die de corona crisis opwerpt liggen na 2021, namelijk op de middellange en lange termijn.

De economie van Utrecht+ komt in het huidige beeld (medio 2020) relatief mild door de corona crisis omdat de invloed van de wereldhandel zich niet doet gelden in Utrecht+. De economie is volledig van binnenlandse factoren afhankelijk. Het consumentenvertrouwen heeft aantoonbaar, significant

invloed op de groei van het brp van Utrecht+, maar is als factor te weinig om de groei voor 2020 en 2021 te ramen. Een sectorale benadering en tijdreeksanalyse biedt dan een alternatief.

Utrecht+ heeft in vergelijking met geheel Nederland een gemiddelde omvang van de consumentendiensten, en de economie wordt gedragen door bedrijfstakken die niet zeer gehinderd worden en kunnen blijven functioneren door thuiswerken en telewerken. Daarbij gaat het om de publieke diensten (universiteit, UMC, enz.), die in totaal een aanzienlijk deel van de economie van Utrecht+ uitmaken. Zij maken tegelijkertijd een fors deel uit van de stedelijke kern van Utrecht, zodat agglomeratievoordelen er niet van de grond komen. Daarvoor is een aanvullend concurrentievoordeel van een marktgedreven, kennisgedreven sector noodzakelijk. Dat zou moeten bestaan uit een samenhangend geheel van publieke kennisdiensten. Dat is de basis voor de innovatiekracht van leidende bedrijven die enerzijds de markt kennen en de export voor rekening nemen, met daarom heen toeleverende bedrijven, met voldoende massa van gespecialiseerde bedrijven in een niche. Aan de hand van een eco-systeemanalyse kan de kwaliteit van zo'n cluster worden beschreven (zie onder andere Stam, 2017). Voor Utrecht+ lijkt het ontbreken van een dergelijk leidend bedrijf dat gebruik gemaakt van de kennisdiensten van de kennisinstellingen in Utrecht+ het grootste vraagstuk te zijn.

Vanuit de regionaal-economische theorie gaat het in dergelijke clusters om het voortbrengen van positieve externe effecten, waarvan het bestaan niet voorbehouden is aan de massa van de grote stad. Dat is mede afhankelijk van het soort positieve externe effecten (zie het recente paper 'De verstedelijkingsstrategie van de 21e eeuw in de Metropoolregio Amsterdam', NEO 2020).

S2 Utrecht+ in het perspectief van de Groeibrief

Nog voor de uitbraak van de corona-epidemie heeft het kabinet een groeistrategie voor Nederland op de lange termijn ontwikkeld (zie de Groeibrief, Ministerie EZK, 19 december 2019). De vraag is welke kansen dit voor Utrecht+ biedt, en hoe Utrecht+ kan bijdragen aan deze groeistrategie. Voordat daarop wordt ingegaan, worden enige relevante kernpunten uit de groeibrief genoemd.

De kabinet constateert dat het groeivermogen op de lange termijn is gehalveerd, terwijl de claims voor collectieve behoeften toenemen. Voor inkomens blijft zo weinig over. Het kabinet denkt daarbij niet alleen financieel, maar juist ook breder. Een aantal maatschappelijke vraagstukken worden benoemd, zoals zorg, onderwijs en defensie, maar ook vraagstukken op het gebied van natuur en milieu. Klimaatverandering vergt grote inspanningen, maar er zijn ook problemen met betrekking tot PFAS ('forever chemicals'), stikstof, de achteruitgang van natuur en biodiversiteit. Het kabinet acht daarom een groeisprong noodzakelijk, welke steunt op verhoging van de productiviteit en het verhogen van het gemiddelde aantal gewerkte uren per jaar. Daartoe zijn zes domeinen benoemd, waar de groeibrief aangeeft wat de vraagstukken en ontwikkelingsrichtingen zijn.

Het is daarbij nuttig om een tweetal zaken aan te stippen die de context van de groeibrief bepalen. Ten eerste loopt de groeistrategie parallel met wat de EC over de Nederlandse economie te melden heeft (zie Country report, the Netherlands, 2019, en een recente aanbeveling van de Europese Commissie over de ontwikkelingsrichtingen van de Nederlandse economie, voorjaar 2020). Ten tweede heeft de groeistrategie een 'hollands' perspectief. De brief benadrukt de historisch sterke positie van Nederland in internationale handelsnetwerken. Dit is feitelijk een 'hollands' perspectief in het 'Westen des lands', in het bijzonder Noord- en Zuid-Holland. De brief doet in die zin het zuiden en oosten van Nederland tekort. Dat heeft een andere signatuur, namelijk met een zwaarder accent op hoogwaardige maak-industrie, die een aanzienlijk aantal (beursgenoteerde) technologiebedrijven voortgebracht (onder andere Philips, ASML, NXP, Neways, met Aalberts in Utrecht). Het sociaal-economisch model dat daar welvaart bracht, is industrieel en heeft een Rijnlanse signatuur, terwijl de Hollandse handelseconomie een Angelsaksische signatuur heeft. Deze handelseconomie heeft voorts een ander soort industrie voortgebracht, namelijk de agro, voedings- en genotmiddelenindustrie, de scheepsbouw, en creatieve industrie. Utrecht ligt ergens tussen deze twee sociaal-economische modellen in.

De Groeibrief van het Ministerie van EZK 2019 stelt 4 doelen:

- 1 groei zal anders tot stand moeten worden gebracht dan in het verleden. Het dient in de pas met klimaat en natuur te worden gebracht
- 2 Sleuteltechnologieën (nano, AI) zullen onze levenswijze diepgaand beïnvloeden
- 3 Internationale verhoudingen zullen anders zijn: meer protectionisme in de grote blokken
- 4 Het blijft onverkort van belang dat Nederland een aantrekkelijke vestigingsplaats is. Daarbij draait het om een prettig leefklimaat en een hoge kwaliteit van de samenleving

In de realisatie van de vier doelstellingen heeft het kabinet zes domeinen aangewezen. Dat zijn:

- 1 opleiden in onderwijs
- 2 opleiding tijdens het werkzame leven
- 3 participatie
- 4 vernieuwend onderzoek en innovatie
- 5 bereikbaarheid
- 6 De kansen die de drie grote transitie geven: terugbrengen CO2 uitstoot, energie, en circulariteit

Het voornemen van het kabinet in het pre corona tijdperk is de groeibrief om te zetten in een investeringsagenda met dito fonds. Wat betekent de groeibrief en de context daarvan voor het perspectief voor Utrecht+? Daarbij bestaan twee gezichtspunten. Enerzijds is er de vraag hoe Utrecht+ kan bijdragen aan de duurzame ontwikkelingsdoelen, hoe Utrecht+ gepositioneerd is ten aanzien van de zes domeinen, welke transitie voor Utrecht+ het meest relevant is, en wat de betekenis is van de context van de groeistrategie voor Utrecht+ is.

Om met het laatste te beginnen, lijkt het voor Utrecht+ op termijn het meest effectief om te werken vanuit een Rijnlands model. Dit past het meest bij de duurzame ontwikkelingsdoelen: het heeft aandacht voor hoogwaardige industrie en is gebaseerd op hechte netwerken. Dit past bij een soort bedrijvigheid dat kan exporteren, hoogproductief en duurzaam is. Deze netwerken betreffen in eerste relaties tussen onderwijs, kennisinstellingen en ondernemingen binnen een beperkte ruimtelijke schaal. Het gaat echter ook om ondernemersnetwerken en het bredere maatschappelijke middenveld. Een voorbeeld is het Philips in de periode van oprichting. Het bedrijf richtte zich op de ontwikkeling van maatschappelijke activiteit voor de werknemers. Juist voor Utrecht+ is de keuze voor Rijnlandse model een uitwerking om de ecosystemen te ontwikkelen die in de regio passen. De groeibrief benadrukt juist de ontwikkeling van dergelijke ecosystemen. Daarnaast past de infrastructuur en de nationale oriëntatie van Utrecht+ niet bij de handelseconomie die juist eigen is aan het hollandse.

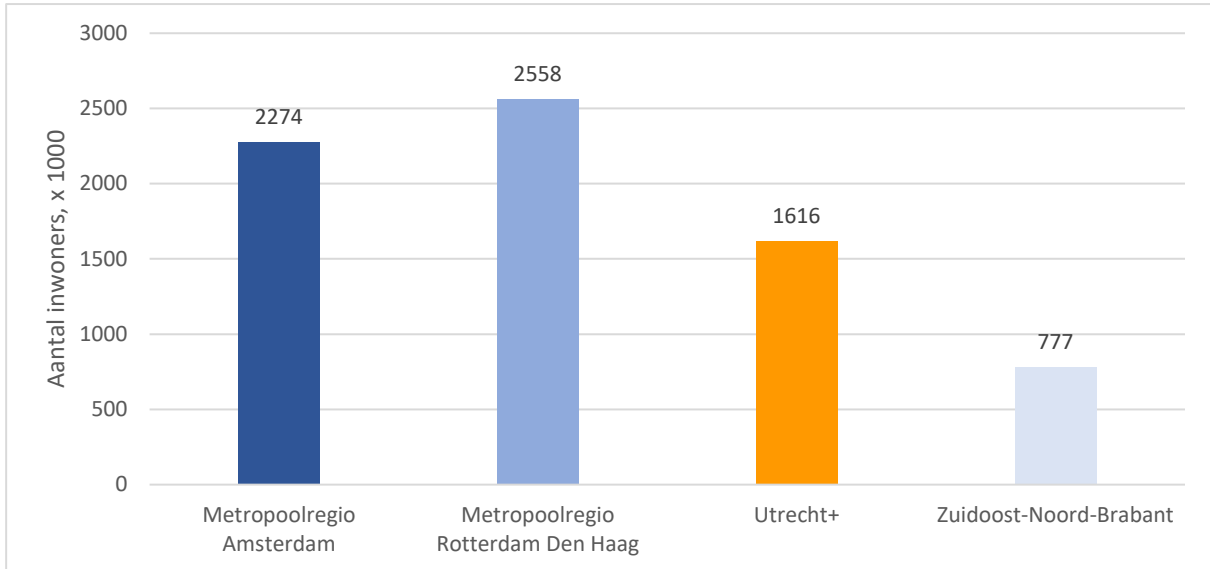
Vanuit de context, die in de groeibrief ook wordt genoemd, is het accent op R&D en innovatie het belangrijkste speerpunt. De hardnekkig lage R&D intensiteit van de Nederlandse economie geldt niet voor Noord-Brabant of meer nog de regio Eindhoven. Juist in Utrecht+ en de hollandse handelseconomie is deze laag. Door juist in Utrecht+ een zwaartepunt in R&D in te richten, in het verlengde van de UU en het UMC, ontstaat een broedplaats en een stabiel ecosysteem. Het is juist hier waar de aanbevelingen van de Europese Commissie, de kern van de Groeibrief 2019 van MinEZK en de analyse van de regionale economie van Utrecht+ samenvallen. Daar liggen grote mogelijkheden voor ontwikkeling van de regionale economie die ook tegemoetkomt aan nationale doelstellingen.

Daartegenover staat dat de regionale economie van Utrecht+ met de gebleken sterkten nu reeds kan bijdragen aan de doelstellingen van de groeibrief, in het bijzonder de domeinen op het gebied van onderwijs, een leven lang leren en participatie. ICT gedreven kennisoverdracht, onderwijs en leren op afstand vergen grote inspanningen op het gebied van content gedreven ICT, die geschikt is voor alle leeftijdsgroepen, in de eigen taal. Daar in Utrecht zowel het onderwijs als de ICT met een nationale oriëntatie een stevige positie hebben, liggen hier kansen voor Utrecht+. Een laatste punt betreft de integrale gebiedsontwikkeling. Ruimte is schaars, en de groeibrief stelt doelen op het gebied van leefkwaliteit. **Naast de ontwikkeling van ecosystemen is de benutting van agglomeratievoordelen essentieel voor de ruimtelijke economische ontwikkeling van Utrecht+.**

2 Bevolking, arbeidsmarkt en woon-werkverkeer

Figuur 2.1 De bevolking van Utrecht+ kwam in 2019 op een omvang van 1,6 miljoen. Evenals bij het brp is Utrecht+ van de vier grootstedelijke regio's in Nederland de derde in omvang.

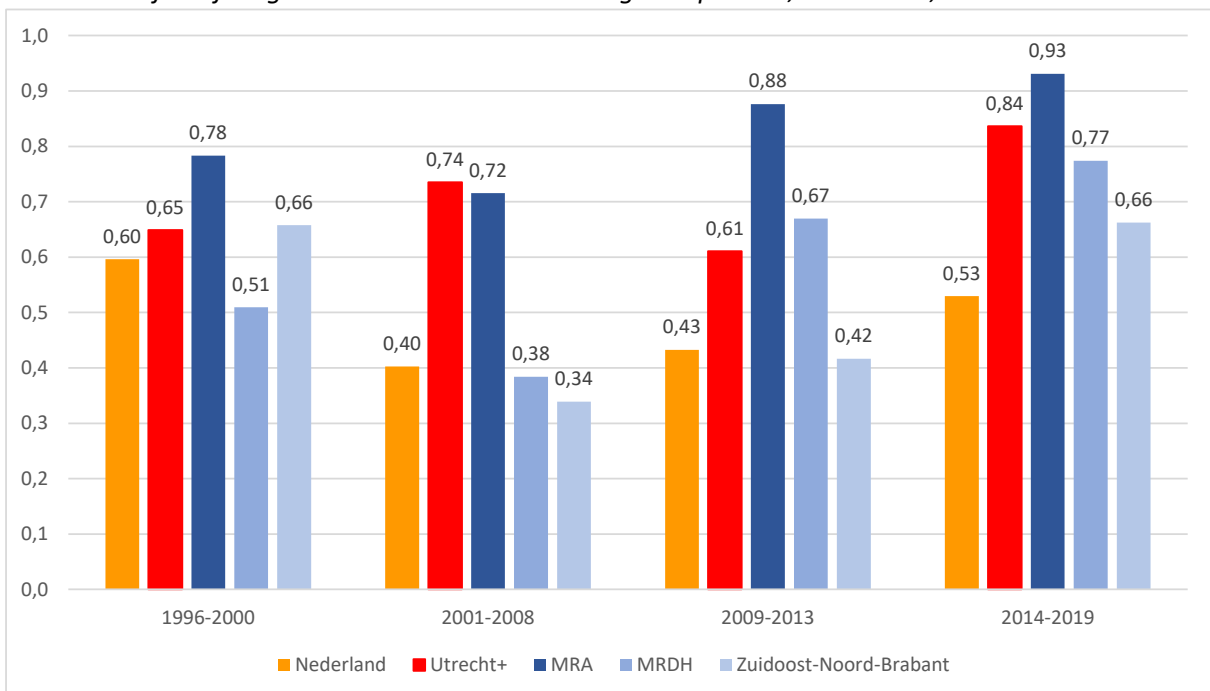
Aantal inwoners x1000, 2019, jaargemiddelde

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.2 De bevolking van Utrecht+ groeit voortdurend sneller dan landelijk. In de recente hoogconjunctuur is het groeiverschil met Nederland groot. Alleen in de Metropoolregio Amsterdam groeide de bevolking iets sneller.

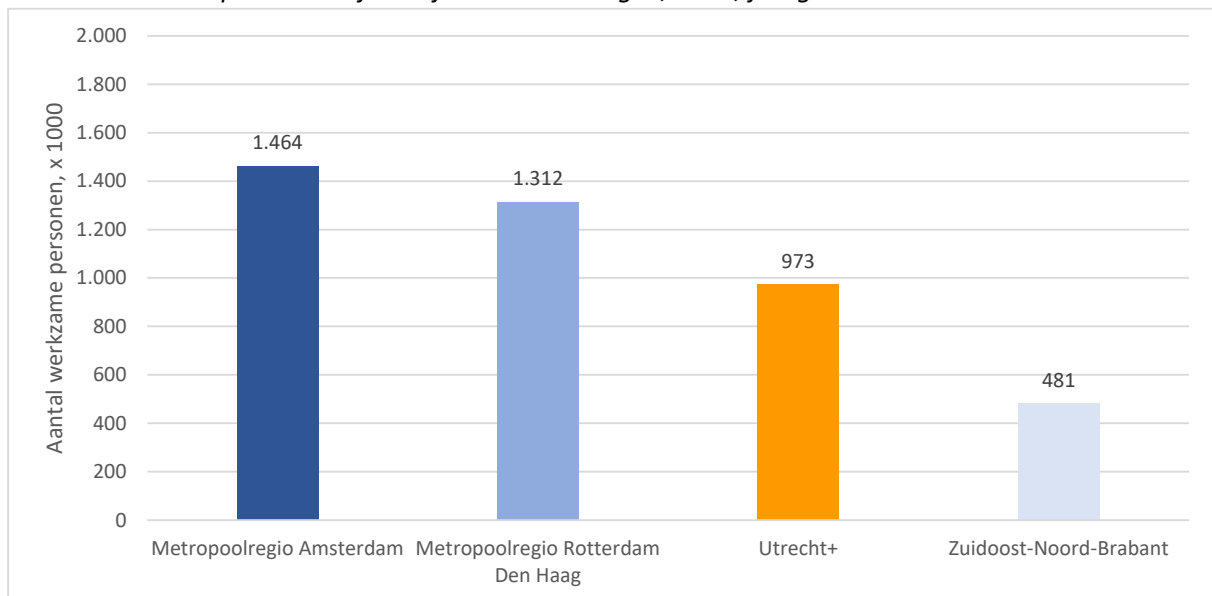
Gemiddelde jaarlijkse groei aantal inwoners naar regio en periode, 1996-2019, %

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.3 De werkgelegenheid van Utrecht+ kwam in 2019 op een omvang van 973 duizend werkzame personen. Evenals bij het brp is Utrecht+ van de vier grootstedelijke regio's in Nederland de derde in omvang.

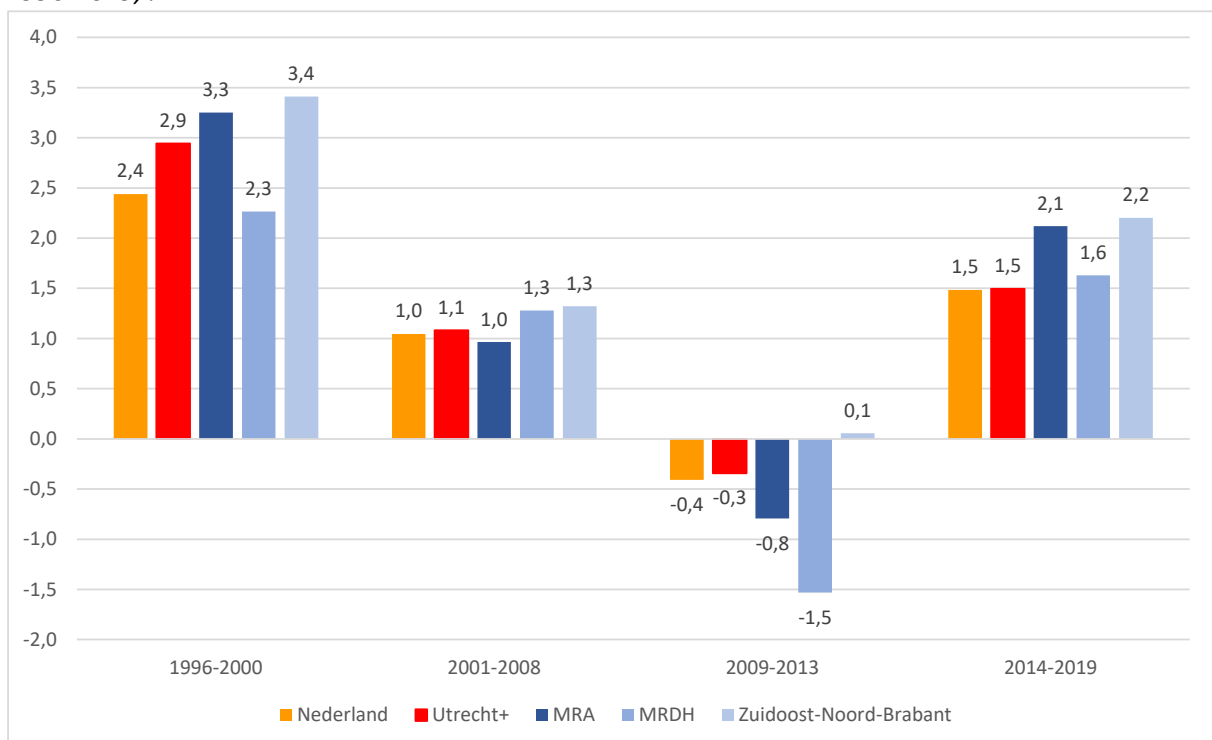
Aantal werkzame personen bij bedrijven en instellingen, 2019, jaargemiddelde

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.4 Het groeitempo van de werkgelegenheid in Utrecht+ is even hoog als landelijk. De snellere groei van het brp vertaalt zich niet in meer werkgelegenheid. In de andere delen van de Randstad ontwikkelde de werkgelegenheid zich sneller.

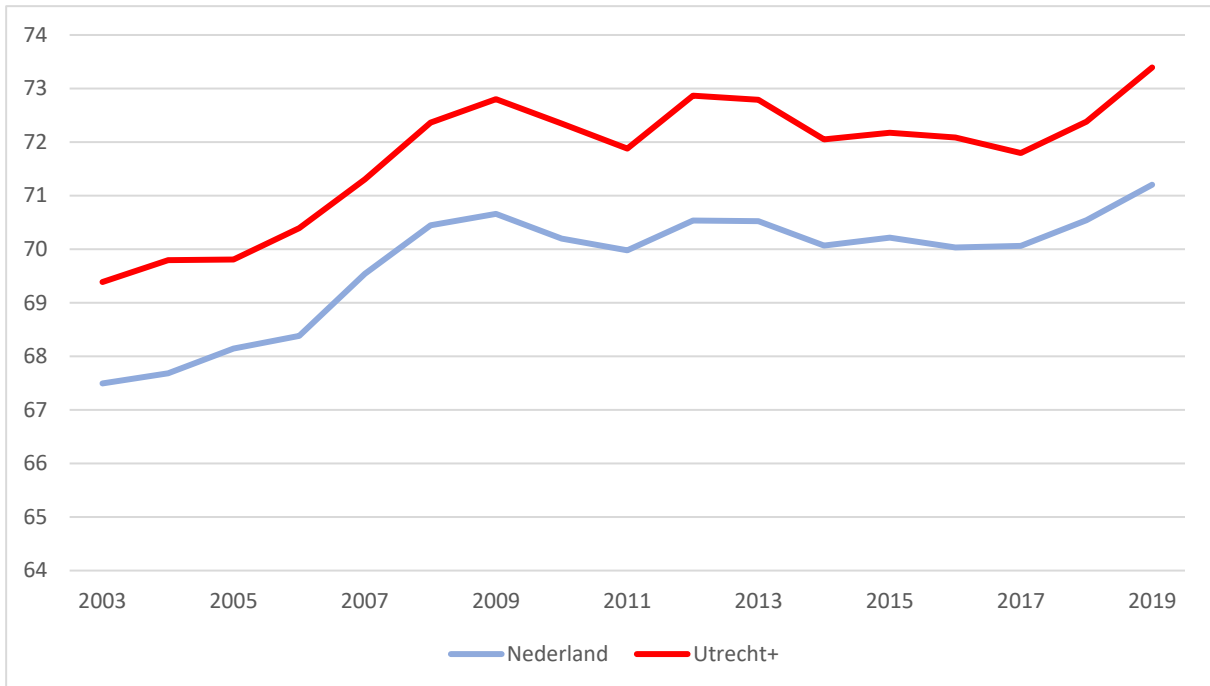
Gemiddelde jaarlijkse groei werkgelegenheid (aantal werkzame personen) naar regio en periode, 1996-2019, %

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.5 De participatiegraad ligt in Utrecht+ structureel hoger dan in Nederland. In de recente hoogconjunctuur is de arbeidsparticipatie in Utrecht+ en Nederland snel gestegen.

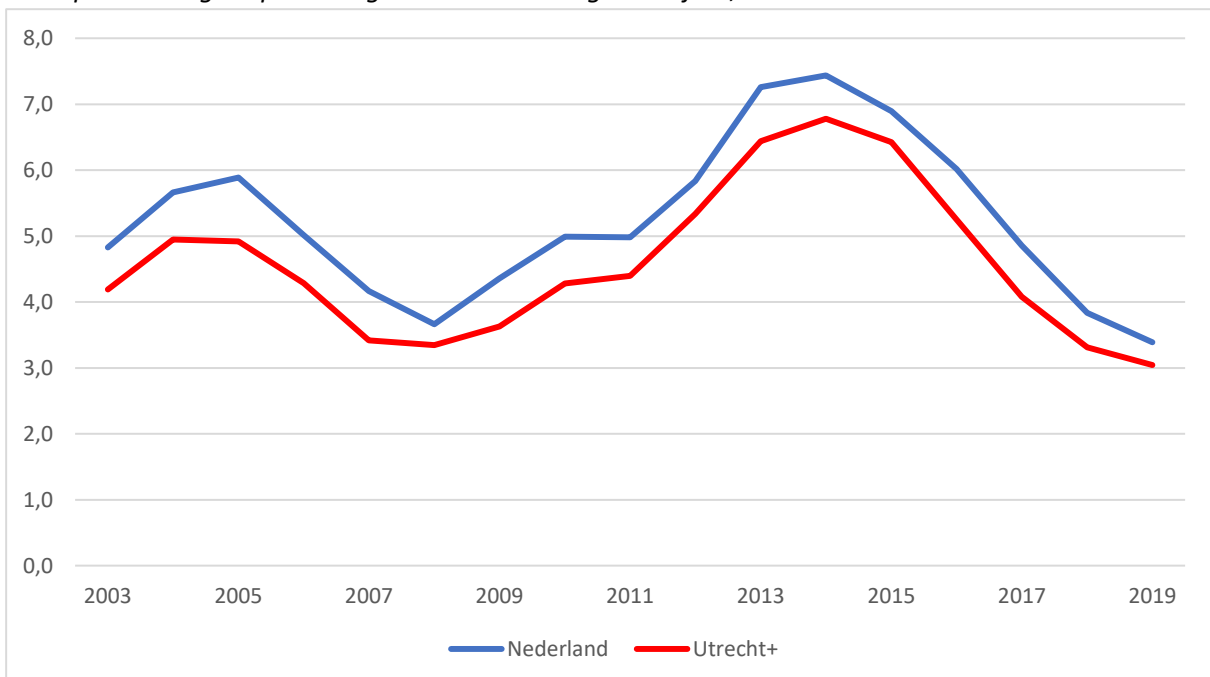
Beroepsbevolking als percentage van de bevolking 15-74 jaar, 2003-2019

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.6 De werkloosheid is in Utrecht+ structureel lager dan in Nederland. In de recente hoogconjunctuur is de werkloosheid in Utrecht+ en Nederland snel gedaald. In Utrecht+ is de arbeidskrap eind 2019 zeer krap.

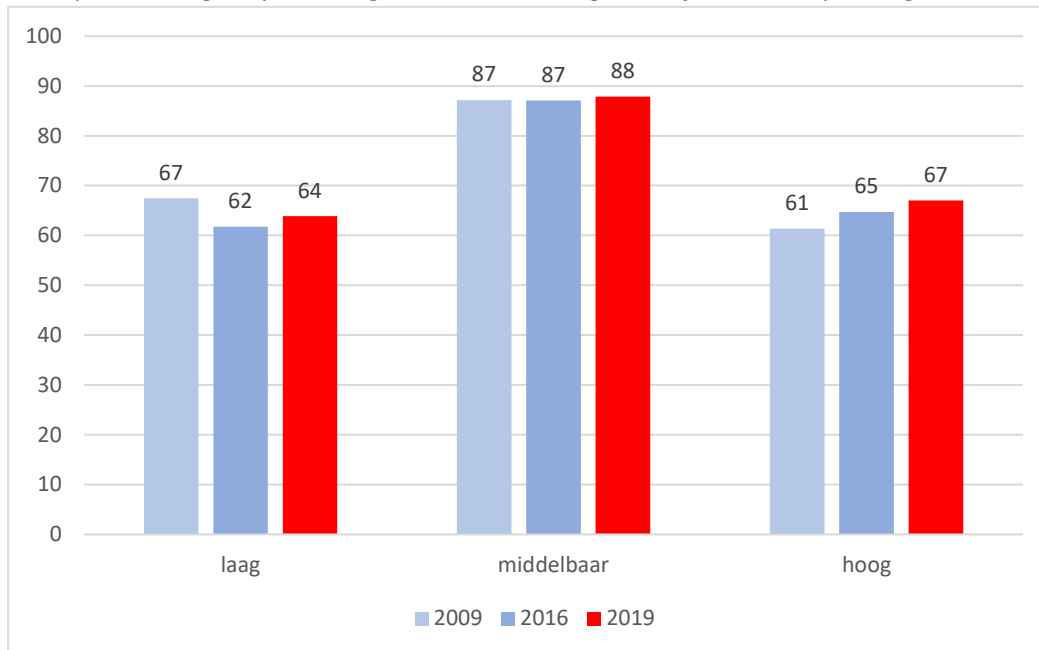
Beroepsbevolking als percentage van de bevolking 15-74 jaar, 2003-2019

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.7 De participatiegraad van lager en hoger opgeleiden in Utrecht+ is in de recente hoogconjunctuur gestegen. Die van middelbaar opgeleiden is nauwelijks toegenomen en over de tijd stabiel.

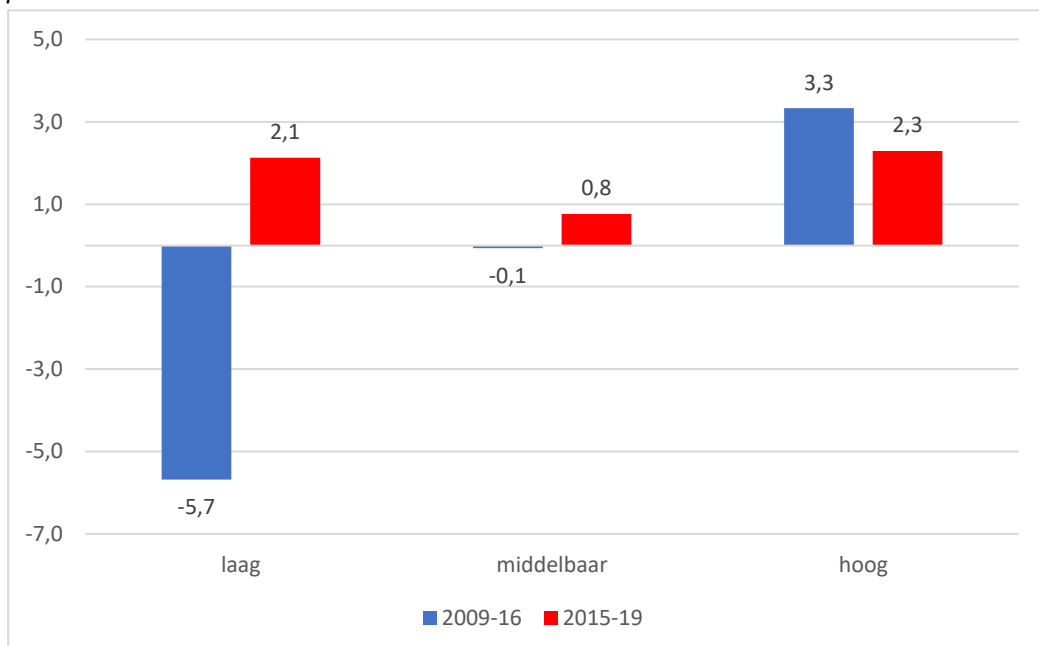
Beroepsbevolking als percentage van de bevolking 15-74 jaar, naar opleiding

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.8 De participatiegraad van hoger opgeleiden in Utrecht+ neemt onafhankelijk van de conjunctuur voortdurend toe. Lager opgeleiden vangen de conjunctuurcyclus op. Middelbaar opgeleiden bewegen minimaal mee met de conjunctuur.

Beroepsbevolking als percentage van de bevolking 15-74 jaar, naar opleiding, verandering per periode

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Tabel 2.1 Woonwerkverkeer tussen Utrecht+ en aangrenzende provincies, december 2018*Aantal werknemers in loondienst naar locatie van wonen (kolomtotaal) en locatie van werken (rijtotaal), x 1000*

	Utrecht+	Noord-Holland	Zuid-Holland	Flevoland	Gelderland	Noord-Brabant	Overig Nederland	Werken totaal
<i>x 1000</i>								
Utrecht+	628	60	115	23	53	27	44	952
Noord-Holland*	120	1089	100	37	14	16	21	1398
Zuid-Holland	49	49	1425	4	20	79	46	1672
Flevoland	9	7	2	98	7	1	26	150
Gelderland	30	6	12	12	722	31	69	883
Noord-Brabant	18	13	45	4	44	1032	94	1250
Overig Nederland	23	9	18	24	95	49	1596	1823
Wonen totaal	878	1234	1719	202	954	1236	1903	

*exclusief Gooi en Vechtstreek, die aan Utrecht+ is toegerekend

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Tabel 2.2 Woonwerkverkeer tussen Utrecht+ en aangrenzende provincies, ontwikkeling dec. 2014 – dec. 2018*Verskil aantal werknemers in loondienst naar locatie van wonen (kolomtotaal) en locatie van werken (rijtotaal), dec.2014-dec.2018, x 1000*

	Utrecht+	Noord-Holland	Zuid-Holland	Flevoland	Gelderland	Noord-Brabant	Overig Nederland	Werken totaal
<i>x 1000</i>								
Utrecht+	45	8	24	3	3	0	2	83
Noord-Holland*	17	89	4	5	3	-1	-2	116
Zuid-Holland	5	2	98	1	2	7	-2	113
Flevoland	0	-1	0	8	-2	0	5	8
Gelderland	1	-1	-1	2	52	2	5	59
Noord-Brabant	1	1	7	-1	1	87	9	104
Overig Nederland	1	-1	3	3	13	2	105	127
Wonen totaal	70	96	135	20	71	97	122	

*exclusief Gooi en Vechtstreek, die aan Utrecht+ is toegerekend

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Tabel 2.3 Woonwerkverkeer tussen Utrecht+ en aangrenzende provincies, ontwikkeling dec. 2014 – dec. 2018

Verskil aantal werknemers in loondienst naar locatie van wonen (kolomtotaal) en locatie van werken (rijtotaal), dec.2014-dec.2018, gemiddelde jaarlijkse procentuele groei

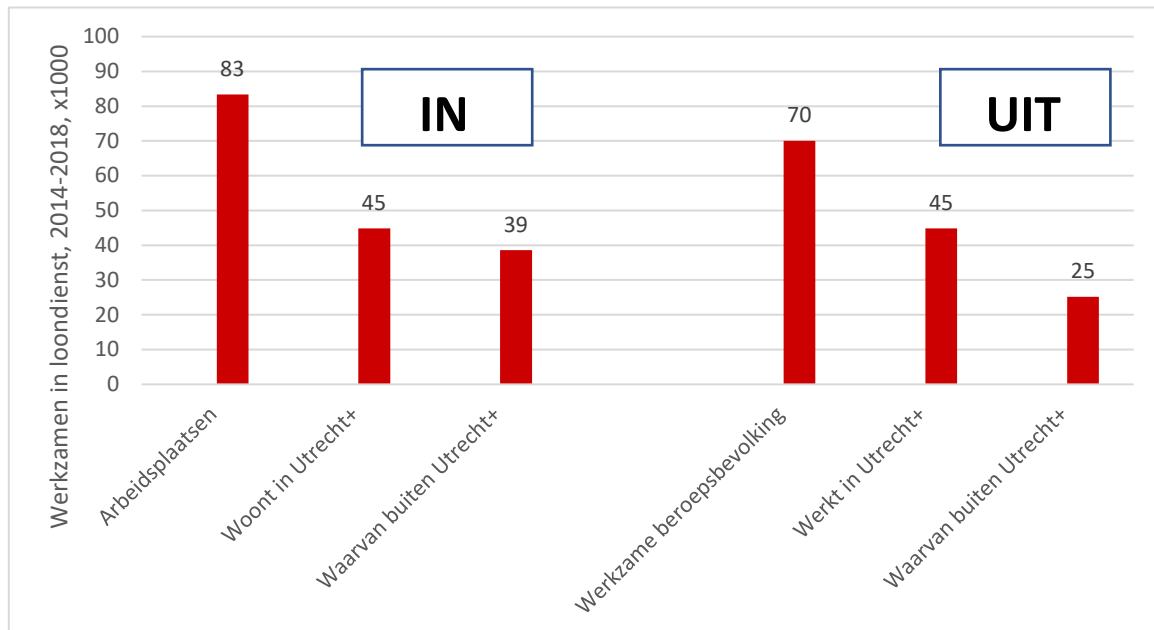
	Utrecht+	Noord-Holland	Zuid-Holland	Flevoland	Gelderland	Noord-Brabant	Overig Nederland	Werken totaal
Utrecht+	1,5	2,7	4,7	2,5	1,1	0,0	1,1	1,9
Noord-Holland*	3,1	1,7	0,9	3,0	4,6	-0,9	-1,6	1,8
Zuid-Holland	2,3	0,8	1,4	5,3	2,0	1,9	-0,7	1,4
Flevoland	-0,4	-3,2	-2,4	1,6	-4,8	-2,6	4,1	1,1
Gelderland	0,7	-2,9	-1,2	2,8	1,5	1,7	1,3	1,4
Noord-Brabant	1,3	1,3	3,2	-3,0	0,3	1,8	2,0	1,7
Overig Nederland	1,1	-2,4	3,8	3,1	2,9	0,8	1,4	1,5
Wonen totaal	1,7	1,6	1,6	2,1	1,6	1,6	1,3	

*exclusief Gooi en Vechtstreek, die aan Utrecht+ is toegerekend

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 2.9 In Utrecht+ is tussen 2014 en 2018 het aantal werkenden sneller toegenomen dan de werkzame beroepsbevolking. Opvallend is de toename van het aantal werkenden dat ook in Utrecht+ woont en werkt (+45 duizend). De inkomende pendel is sneller gegroeid dan de uitgaande pendel

Werknemers in loondienst naar locatie van wonen en locatie van wonen, verandering 2014-2018, x1000

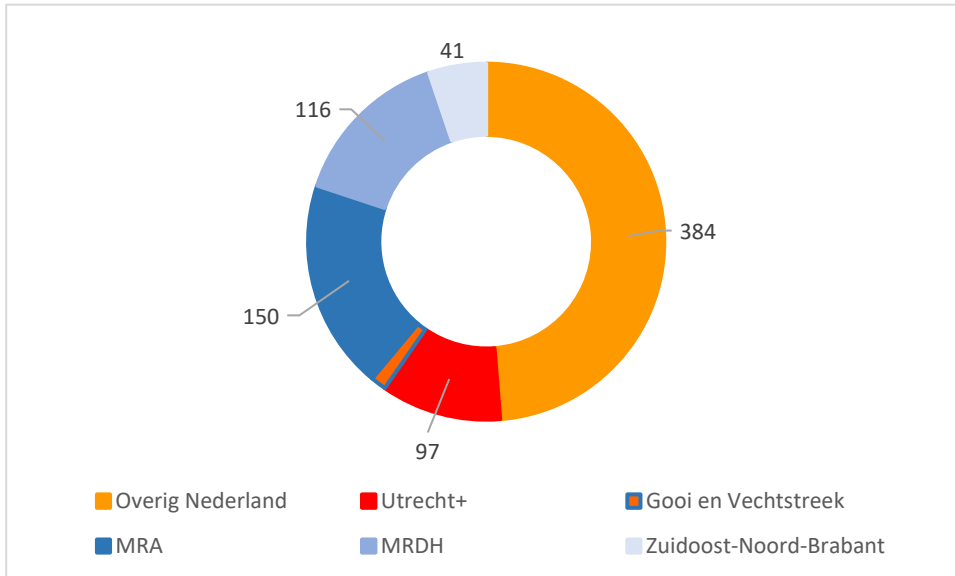

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

3 Economie

Figuur 3.1 Het bruto regionaal product van Utrecht+ bedraagt 97 miljard Euro in 2019 (Nederland 788 miljard Euro)

Brp 2019 naar grootstedelijke regio en overig Nederland, miljard euro

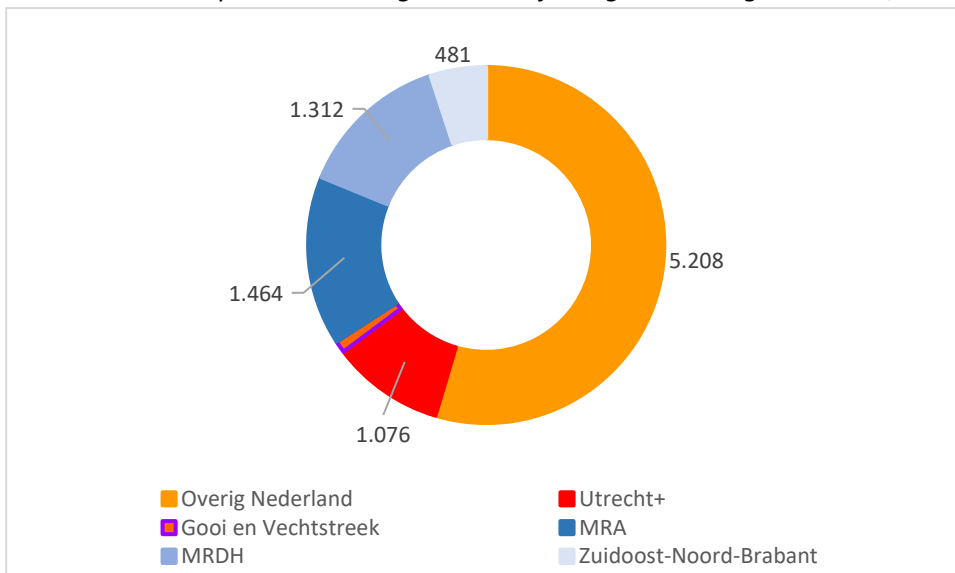

*Gooi en Vechtstreek maakt ook deel uit van de Metropool Amsterdam en is apart aangegeven. Het brp van Gooi en Vechtstreek is aan Utrecht+ toegerekend.

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 3.2 De werkgelegenheid in Utrecht+ heeft een omvang van 1,076 miljoen personen in 2019 (Nederland 9,540 miljoen personen)

Aantal werkzame personen naar grootstedelijke regio en overig Nederland, x1000

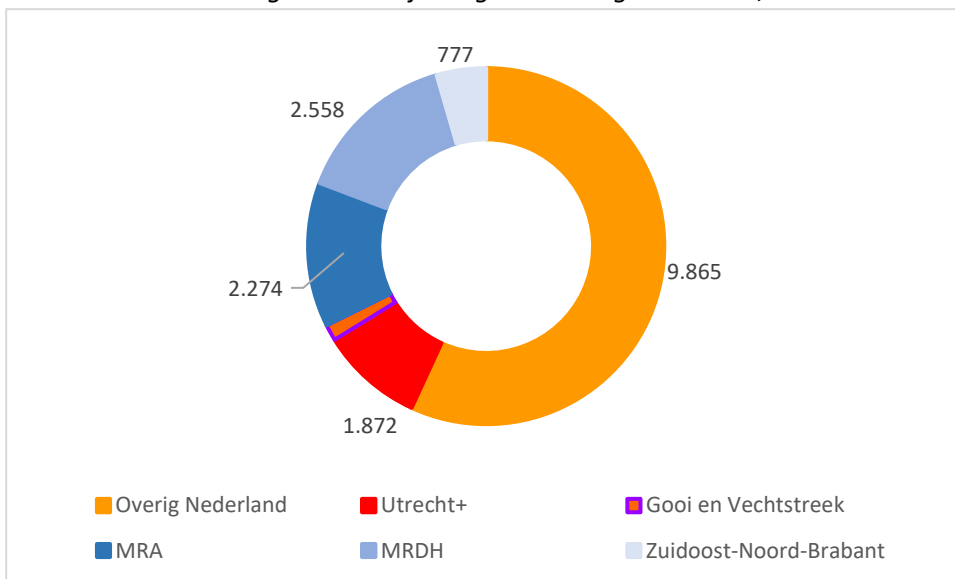

*Gooi en Vechtstreek maakt ook deel uit van de Metropool Amsterdam en is apart aangegeven. De werkgelegenheid in Gooi en Vechtstreek is aan Utrecht+ toegerekend.

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 3.3 De bevolking van Utrecht+ heeft in 2019 een omvang van afgerond 1,9 miljoen personen (Nederland 17,345 miljoen personen)

Aantal inwoners naar grootstedelijke regio en overig Nederland, x1000

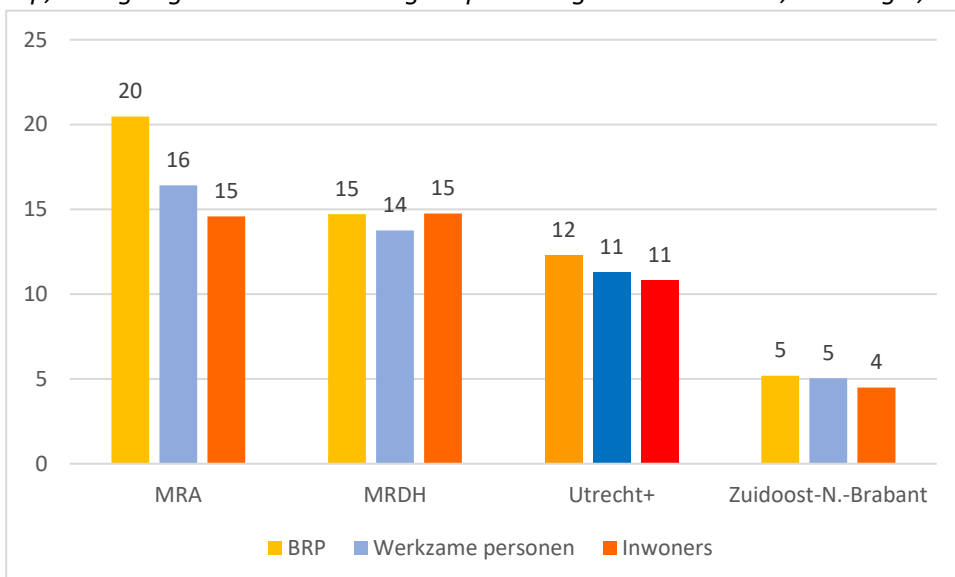

*Gooi en Vechtstreek maakt ook deel uit van de Metropool Amsterdam en is apart aangegeven. Het aantal inwoners in Gooi en Vechtstreek is aan Utrecht+ toegerekend.

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 3.4 Utrecht+ heeft een relatief hoog brp en werkgelegenheid ten opzichte van het aantal inwoners

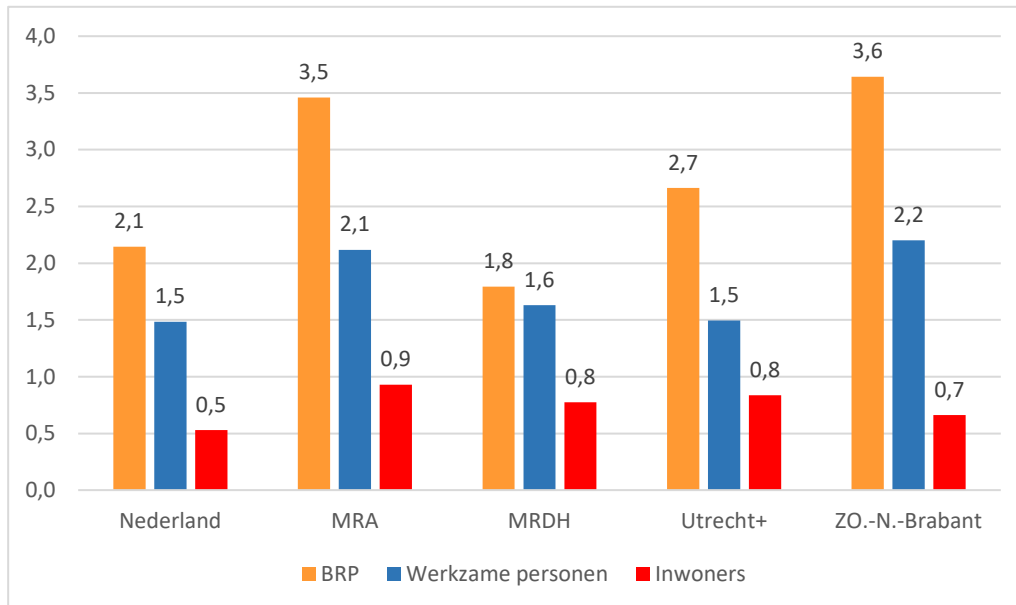
Brp, werkgelegenheid en bevolking als percentage van Nederland, naar regio, 2019

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

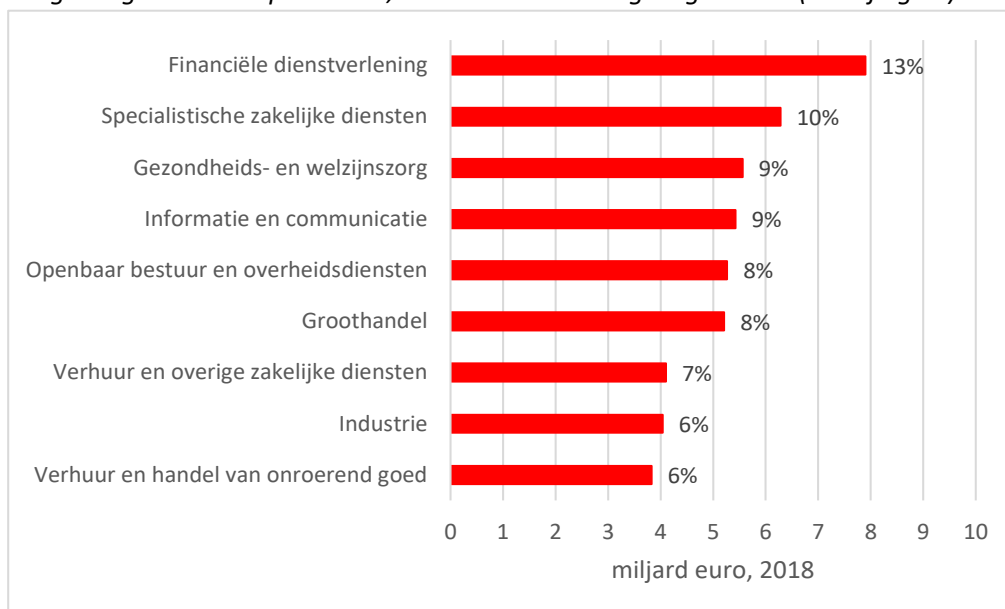
Figuur 3.5 Het brp en de bevolking groeien in de afgelopen hoogconjunctuur sneller dan landelijk. De groei van de werkgelegenheid volgde het landelijke tempo

Groei brp, werkzame personen en aantal inwoners naar grootstedelijke regio en Nederland, %, 2014-2019

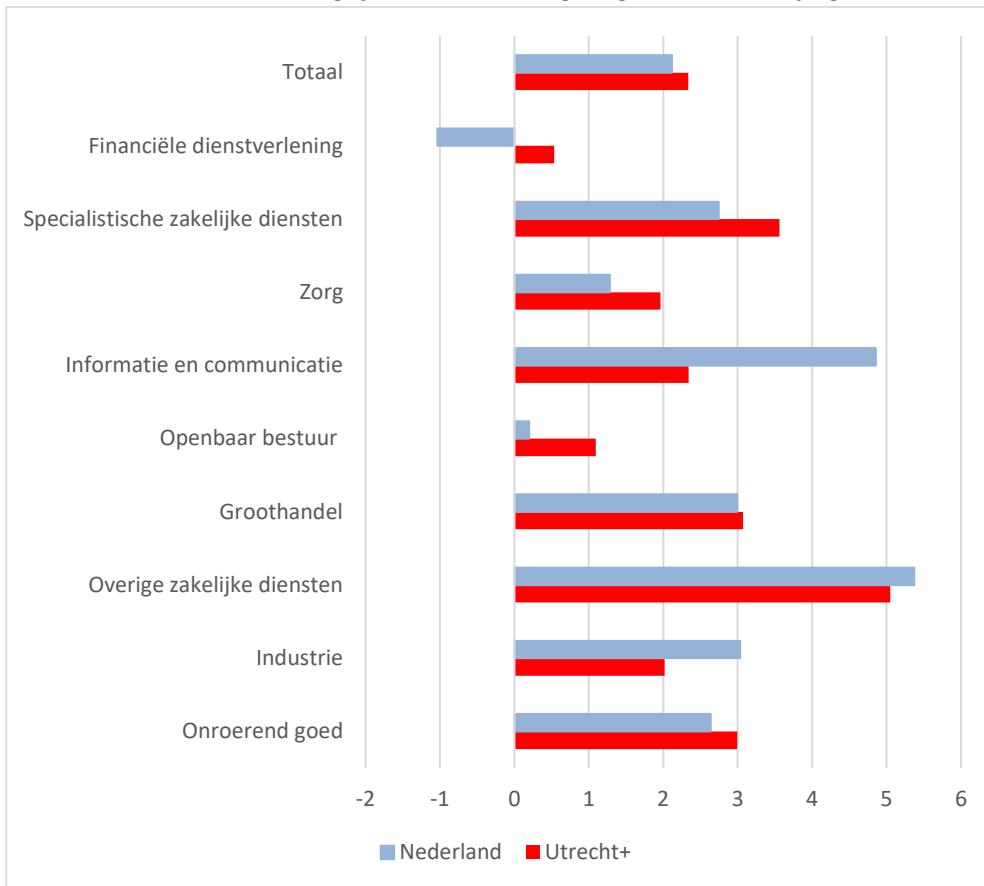
Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 3.6 Financiële diensten, specialistische zakelijke diensten, de zorg, informatie & communicatie en de overheid zijn de belangrijkste sectoren in de economie van Utrecht+. Bij elkaar maken deze sectoren circa 50% van de toegevoegde waarde van de regionale economie uit. Toegevoegde waarde per sector, 2018. Sectorindeling volgens CBS (zie bijlage 1)

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

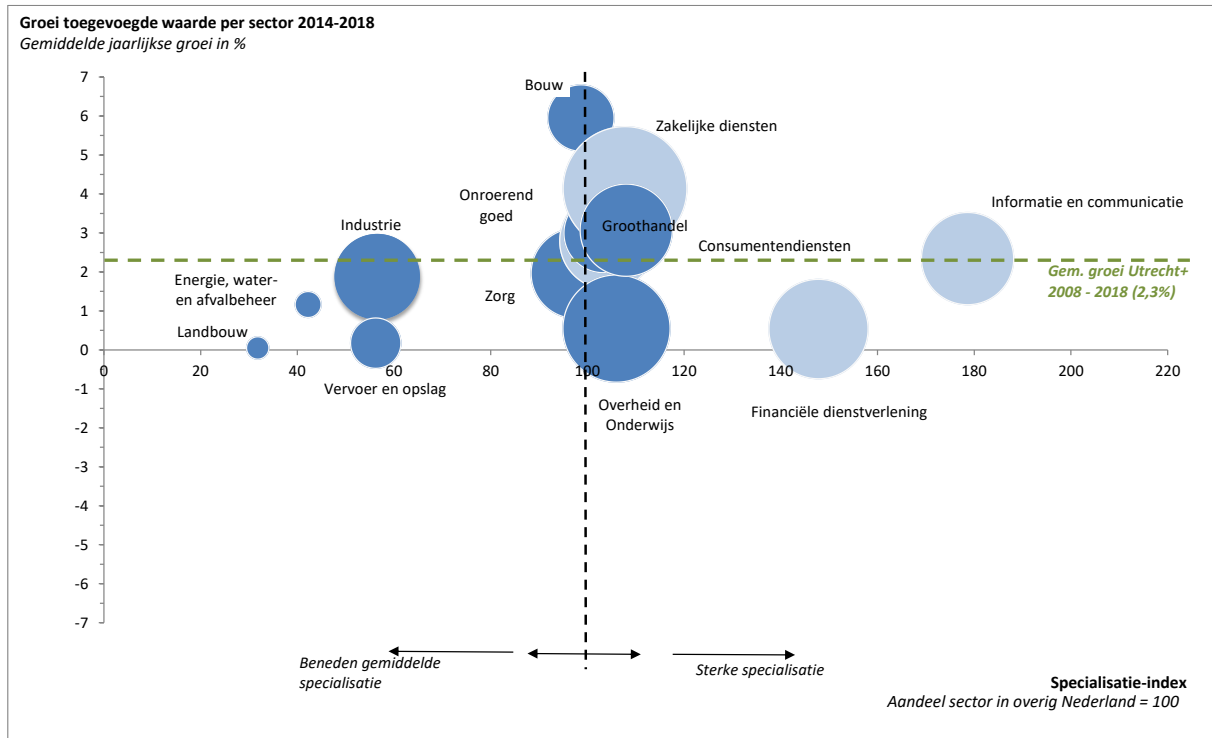
Figuur 3.7 De groei van informatie en communicatie lag in Utrecht+ tijdens de hoogconjunctuur 2014-2018 ongeveer op de helft van de landelijke groei van deze voor Utrecht+ belangrijke sector
Toegevoegde waarde naar sector, gemiddelde jaarlijkse groei in procenten 2014-2018, Utrecht+ (rood) en Nederland (blauwgrijs). Sectorindeling volgens CBS (zie bijlage 1)

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

Figuur 3.8 De groei van de toegevoegde waarde van Utrecht+ in de recente hoogconjunctuur wordt gedragen door bedrijfstakken waar de regio niet in is gespecialiseerd. De groei wordt namelijk gedragen door de zakelijke diensten, de bouw en groothandel, maar de regio is gespecialiseerd in informatie & communicatie en financiële diensten. Informatie en communicatie volgt het gemiddelde van de regio.

Specialisatie 2018 (horizontale as), groei toegevoegde waarde 2014-2018 (vertikale as) en omvang bedrijfstakken 2018 (bolgrootte) Utrecht+. Sectorindeling volgens CBS (zie bijlage 1)

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

4 Toeleveringsrelaties, import en export Utrecht

De provincie Utrecht vormt een economische spilfunctie voor Nederland. De economie van de Provincie Utrecht draait in hoofdzaak op de levering van diensten aan de rest van Nederland. Utrecht is netto exporteur van diensten aan Nederland. De belangrijkste sectoren zijn de financiële dienstverlening en bouwnijverheid. Utrecht+ 'importeert' natuurlijk ook diensten uit de andere provincies in Nederland, zodat er een saldo van import en export van goederen en diensten aan andere provincies in Nederland is. De grootste overschotten zijn met Zuid-Holland en Oost-Nederland. In vergelijking met de resultaten van Utrecht+ Economisch Beeld uit 2017 valt op dat Utrecht ten opzichte van de Metropoolregio Amsterdam een netto-importeur van goederen en diensten is geworden. De ICT en specialistische zakelijke dienstverlening is na de bankencrisis van 2008 in de MRA sterker gegroeid als gevolg van de internationale concurrentiekracht en agglomeratiekracht van de regio Amsterdam. In Utrecht treedt internationalisering en agglomeratievoordeel in beperkte mate op. Onderlinge leveringen binnen de eigen regio zijn relatief laag in vergelijking met Groot-Amsterdam en Zuidoost-Brabant.

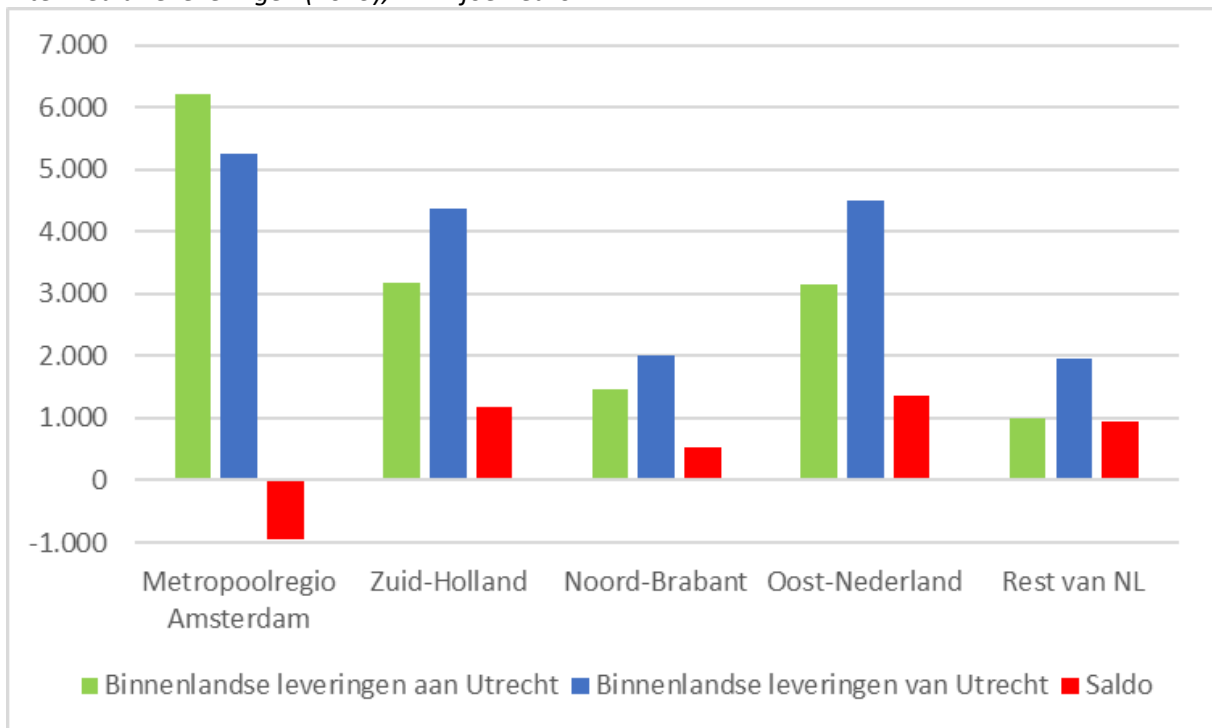
Internationaal is Utrecht een netto exporteur van goederen en diensten. Door de centrale ligging en de beperkte specialisatie in industrie is de export van goederen beperkt in de provincie Utrecht en Utrecht+. De Utrechtse economie is sterk gericht op de Nederlandse markt. Wel exporteert Utrecht relatief veel diensten naar het buitenland. Per saldo zijn dat vooral specialistische zakelijke diensten en ICT. Daarnaast zijn logistieke activiteiten, voedingsmiddelenindustrie en chemische industrie (inclusief pharma) belangrijk voor de export voor Utrecht.

Bedrijfstakindeling

De bedrijfstakindeling die in dit hoofdstuk is gebruikt om de transacties tussen regio's te analyseren door middel van een multi regionale input-outputtabel kent 30 bedrijfstakken (zie bijlage 1: bedrijfstakindeling). Deze indeling gaat uit van 21 sectoren die het CBS onderscheidt om gegevens over productie, toegevoegde waarde en arbeid naar regio te verschaffen. Deze indeling maakt geen nader onderscheid in de sectoren handel en industrie. De regionaal-economische functies van groothandel en detailhandel zijn echter zeer verschillend en er zijn grote verschillen tussen soorten industrie in de verschillende Nederlandse regio's. Dan gaat het vooral om de elektrotechnische industrie in Eindhoven en omgeving, de basismetalaalindustrie in IJmuiden, voedings- en genotmiddelenindustrie in de Zaanstreek en de (petro)chemische industrie in Delfzijl, Zeeuws-Vlaanderen, Groot-Rijnmond en Zuid-Limburg. NEO Observatory heeft handel gesplitst in groot- en detailhandel en de industrie in 10 voor de export relevante industrieën.

Figuur 4.1: Utrecht is netto exporteur van diensten aan Nederland.

Intermediaire leveringen (2015), in miljoen euro

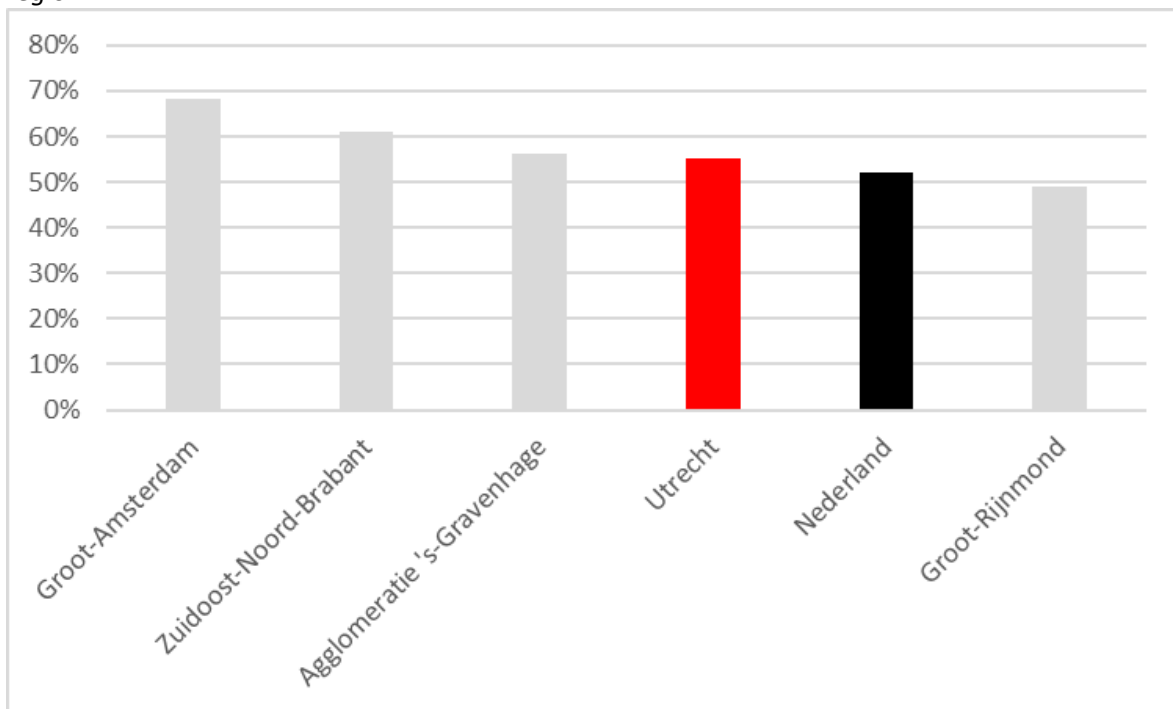

Bron: NEO Observatory/MRIO 2015

- Utrecht is netto exporteur van diensten aan Nederland.
- De grootste overschotten zijn met Zuid-Holland en Oost-Nederland. Ten opzichte van de Metropoolregio Amsterdam is Utrecht een netto-importeur als gevolg van het sterkere herstel van het dienstencluster in de MRA na de bankencrisis van 2008.
- Meeste transacties met Metropoolregio Amsterdam, Zuid-Holland en Oost-Nederland

Figuur 4.2: Onderlinge leveringen binnen de eigen regio zijn relatief laag in vergelijking met Groot-Amsterdam en Zuidoost-Brabant.

Intermediaire leveringen binnen de eigen regio (2015), als percentage van totaal leveringen aan de regio

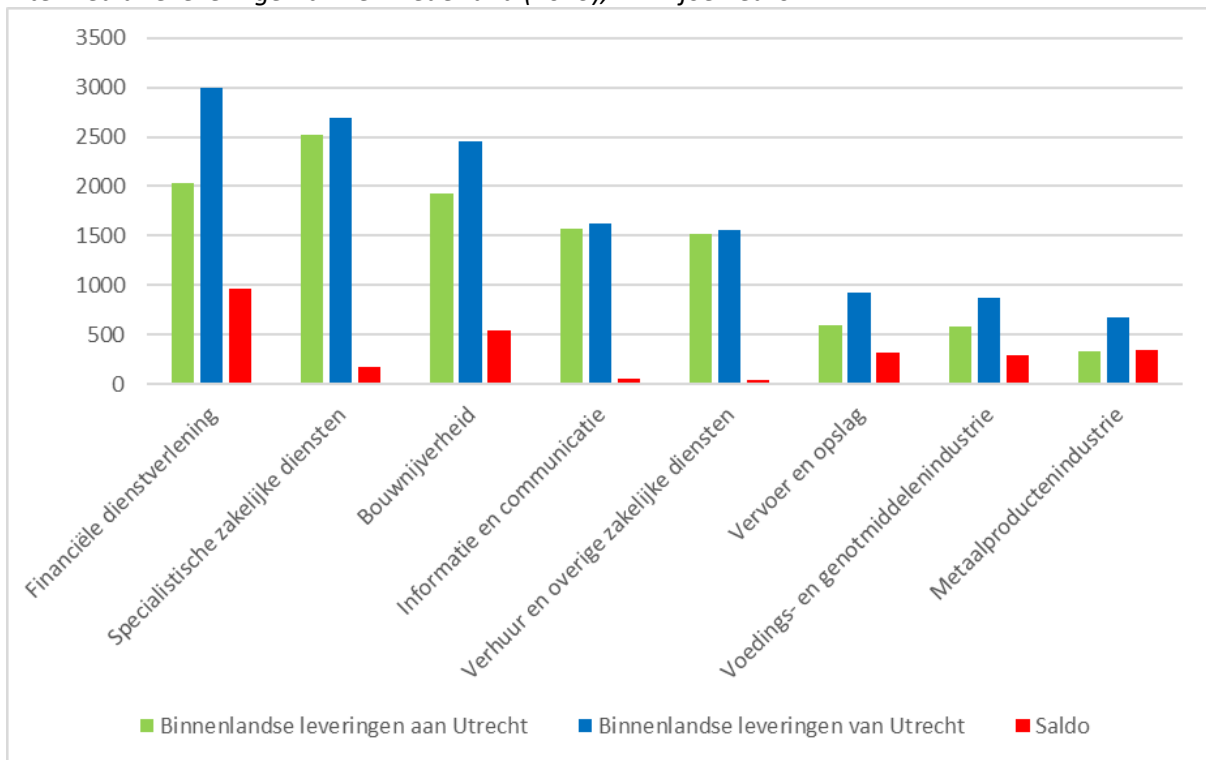

Bron: NEO Observatory/MRIO 2015

De kernboodschap van Utrecht+ Economisch beeld (2017) blijft actueel:

“De provincie Utrecht+ is een regio met veel zakelijke en financiële diensten en vormt een spilfunctie voor Nederland. De economie van de Provincie Utrecht+ draait in hoofdzaak op de levering van diensten aan de rest van Nederland. Er zijn geen agglomeratievoordelen die voortkomen uit de relaties tussen bedrijven en sectoren. Door de rol van de economie van provincie Utrecht+ en de aanwezigheid van een groot aantal ‘verbindende’ spelers beschikt provincie Utrecht+ wel over een grote netwerkkracht.”

Figuur 4.3: Binnenlandse zakelijke transacties vooral in commerciële diensten
Intermediaire leveringen binnen Nederland (2015), in miljoen euro

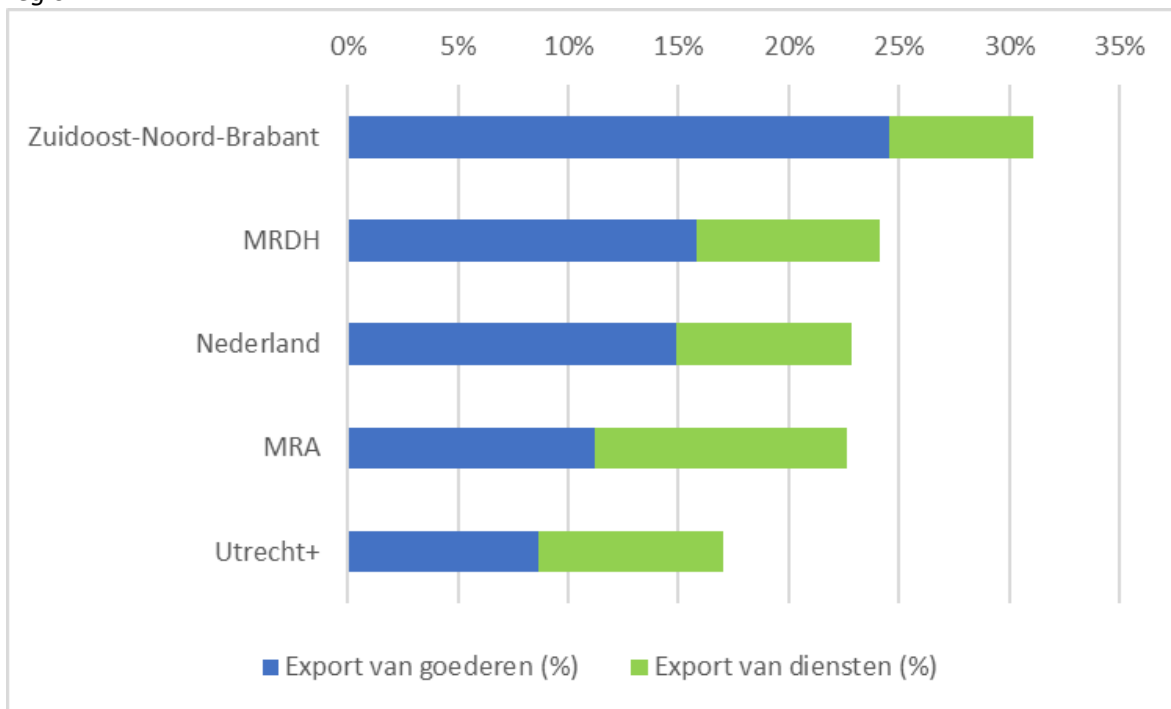

Bron: NEO Observatory/MRIO 2015

De meeste zakelijke transacties binnen Nederland vinden plaats in de financiële dienstverlening, specialistische zakelijke diensten, bouwnijverheid en ICT. De grootste binnenlandse overschotten zijn in financiële dienstverlening en bouwnijverheid. Ten opzichte van de resultaten van Utrecht+ Economisch Beeld (2017) vallen de saldi in de specialistische zakelijke diensten en ICT lager uit als gevolg van toenemende concurrentie voor deze diensten uit de regio Amsterdam. Naast diensten levert Utrecht per saldo ook industriële producten uit de voedingssector en metaalproducten-industrie aan de rest van Nederland. In principe draagt specialisatie in hoogwaardige diensten voor de Nederlandse markt bij aan internationale concurrentiekracht van Utrecht.

Figuur 4.4: Centraal gelegen Utrecht+ is sterk gericht op de nationale markt, relatief belang van export in finale bestedingen ligt onder het nationaal gemiddelde.

Export van goederen en diensten per regio (2015), als percentage van totale productiewaarde van de regio

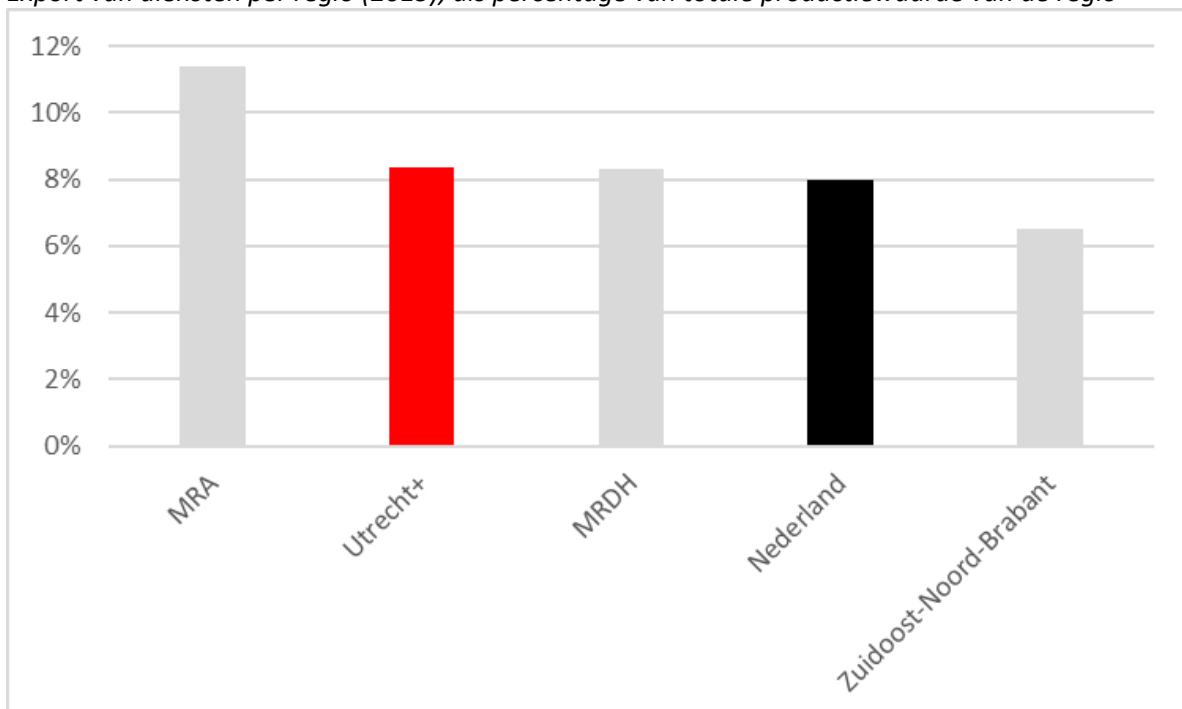

Bron: NEO Observatory/MRIO 2015

Noot: Gooi en Vechtstreek is aan Utrecht+ toegerekend, cijfers MRA zijn exclusief Gooi en Vechtstreek.

Figuur 4.5: Utrecht+ sterk in de export van diensten aan binnenland én buitenland

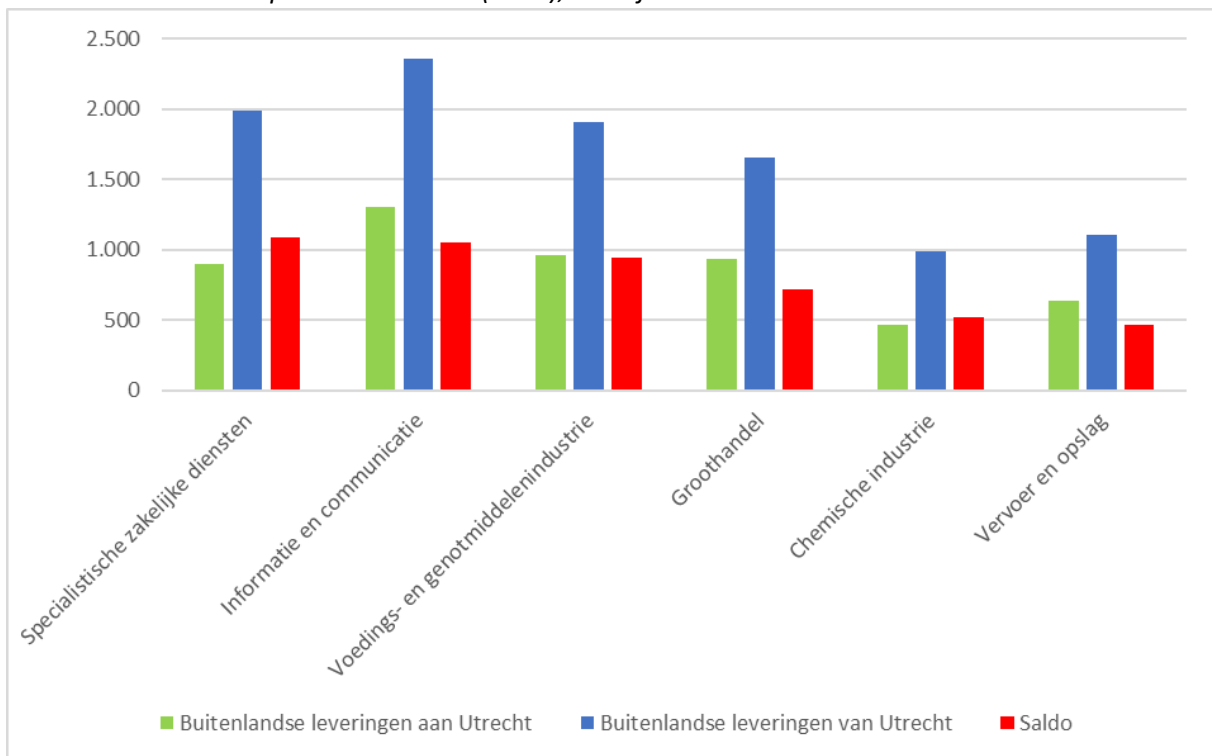
Export van diensten per regio (2015), als percentage van totale productiewaarde van de regio

Bron: NEO Observatory/MRIO 2015

Noot: Gooi en Vechtstreek is aan Utrecht+ toegerekend, cijfers MRA zijn exclusief Gooi en Vechtstreek.

Figuur 4.6: Provincie Utrecht netto exporteur van diensten en industrie aan het buitenland.
Internationale handel provincie Utrecht (2015), in miljoen euro

Bron: NEO Observatory, op basis van CBS Nationale Rekeningen 2015/LISA

Utrecht is een netto exporteur van diensten en industrie aan het buitenland. Specialistische zakelijke diensten, waaronder holdings, en de ICT-sector belangrijkste sectoren voor de export van diensten aan het buitenland voor de provincie Utrecht. Daarnaast zijn de logistieke activiteiten in de groothandel en vervoer en opslag belangrijk voor het handelsoverschot met buitenland. Verder is de industrie van nature meer exportgericht. Daarbij zijn voor Utrecht de voedingsmiddelenindustrie en chemische sector (incl. farma) belangrijke pijlers. Sectoren die veel diensten leveren aan de rest van Nederland (zie figuur 2.3) die ontbreken in figuur 2.6 zijn de financiële dienstverlening en de bouw. De financiële dienstverlening in Utrecht heeft een licht positief handelsoverschot met het buitenland en koopt ook veel diensten in in het buitenland. De bouw, zorg en detailhandel in Utrecht zijn per saldo importsectoren.

5 Innovatie

De provincie Utrecht heeft qua economische structuur een uitstekende uitgangspositie met relatief hoge uitgaven aan R&D, een hoge positie qua regionale concurrentiekracht en het best ontwikkelde ecosysteem voor ondernemerschap. De R&D-uitgaven zijn echter in hoofdzaak in de publieke sfeer en gekoppeld aan de Universiteit Utrecht en het UMC Utrecht. De provincie Utrecht kent slechts enkele grote (industriële) bedrijven met een hoge R&D-intensiteit en innovatienetwerken en leiderschap voor innovatie zijn relatief minder sterk ontwikkeld. De mate van innovatie is lager dan op basis van de economische structuur verwacht kan worden. Een kanttekening bij de meetmethode van innovatie is op zijn plaats: is innovatie in ICT en dienstverlening (ingenieursbureaus) ook WBSO-waardig? Incrementele innovatie door ICT viel namelijk uit de WBSO. De kanttekening is de volgende. In zijn algemeenheid is het voor dienstensectoren wel moeilijker om op structurele wijze aantoonbaar aan innovatie te doen en zo in aanmerking te komen voor WBSO. Bij het ontwikkelen van software en softwareproducten is de regeling goed geschikt. Zo komt bij een bedrijf als Booking bijvoorbeeld een groot deel van personeel in aanmerking voor de WBSO-regeling. Computer- en informatiewetenschap is ook het technologieveld met de meeste bedrijven en arbeidsjaren in de WBSO regeling (RVO, 2019). Bij Civiele techniek ligt het gebruik van WBSO wel lager door de projectmatige manier van werken in de sector.

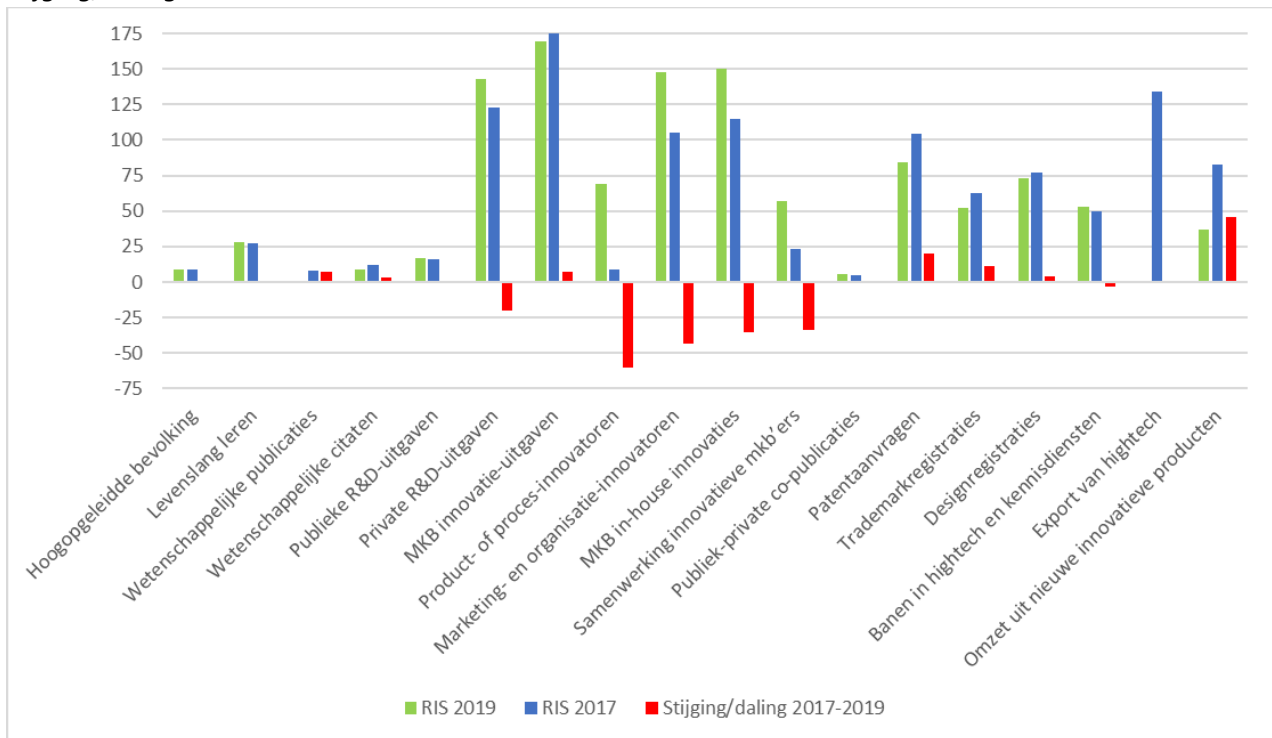
Uit de geactualiseerde cijfers blijkt dat Utrecht zijn hoge positie consolideert op de lijst met regionale koplopers in Europa op gebied van innovatie en concurrentiekracht. De randvoorwaarden voor ondernemerschap zijn onverminderd uitstekend met een goede infrastructuur, sterk in publieke R&D en wetenschappelijke output en veel talent in de beroepsbevolking. Bij de onderliggende indicatoren valt op dat de sterke punten van Utrecht, dat wil zeggen indicatoren waar Utrecht hoog op scoort, sterker worden en de zwakke punten zwakker in vergelijking met andere Europese regio's. Er vindt groei plaats in private investeringen en valorisatie maar die blijft achter bij de groei in bijvoorbeeld Noord-Brabant, Noord-Holland en Gelderland. De groei van de totale R&D uitgaven in Utrecht blijft achter bij nationale R&D groei en de regionaal economische groei in Utrecht. De economische vernieuwing door de komst van nieuwe bedrijven met (internationale) groeiambitie zwakt in de jaren 2015-2018 af in Utrecht ten opzichte van de landelijke groeitrend. Dit zien we zowel bij het aantal scaleups in Utrecht en investeringen met venture capital.

De eindconclusie van Utrecht+ Economisch Beeld (2017), namelijk dat de potentie voor innovatie en ondernemerschap in Utrecht onderbenut is, blijft met de geactualiseerde cijfers van kracht. Er vinden wel positieve ontwikkelingen plaats van innovatie-activiteiten in Utrecht (meer R&D uitgaven, meer private R&D, meer R&D financiering, meer scaleups, meer VC investeringen etc.), zonder dat de regio daarbij excelleert. Stam (2020) komt tot soortgelijke conclusies en geeft nadrukkelijk een waarschuwing mee voor de nabije toekomst: de provincie Utrecht heeft zonder meer één van de best ontwikkelde ecosystemen voor ondernemerschap in Nederland en Europa. In de nabije toekomst loopt deze positie gevaar, met name door de verzwakking van de elementen financiering en leiderschap en de zwakke positie qua ondernemerschapstalent en private kennisinvesteringen. Deze zwakke schakels in het ecosysteem verdienen zowel structureel als in tijden van Coronacrisis extra aandacht. Een lichtpunt in dit perspectief is de oprichting van de nieuwe Regionale Ontwikkelingsmaatschappij en Utrecht Region Economische Corona Alliantie.

Hieronder volgen een aantal figuren die het beeld van Utrecht+ Economisch Beeld 2017 actualiseren. De figuren zijn puntsgewijs voorzien van een beknopte toelichting.

Figuur 5.1: Provincie Utrecht sterk in publieke R&D met hoogste Nederlandse notering in EU Regional Innovation Scoreboard 2019 (18e in EU)

Overzicht indicatoren EU Regional Innovation Scoreboard (2017 en 2019), in rangnummer en stijging/daling

Bron: Regional Innovation Scoreboard 2019, European Commission, opgesteld door Hollanders ea 2019/MERIT

- Utrecht staat 18e in de lijst in 2019 en behoort tot de performance group Leader
- Scores per indicator laten zien dat de sterke punten sterker worden en de zwakke punten zwakker
- Sterk: nummer 1 positie in wetenschappelijke citaten in 2019
- Zwak: Utrecht zakt op private R&D uitgaven en aantal indicatoren rond innovatie-activiteiten MKB
- Positieve uitzondering is de omzetgroei uit nieuwe innovatieve producten

Figuur 5.2: Provincie Utrecht op plaats 3 meest competitieve regio's in Europa

Overzicht hoofindicatoren Regional Competitiveness Index (2016 en 2019), in rangnummer t.o.v. EU regio's en NL provincies

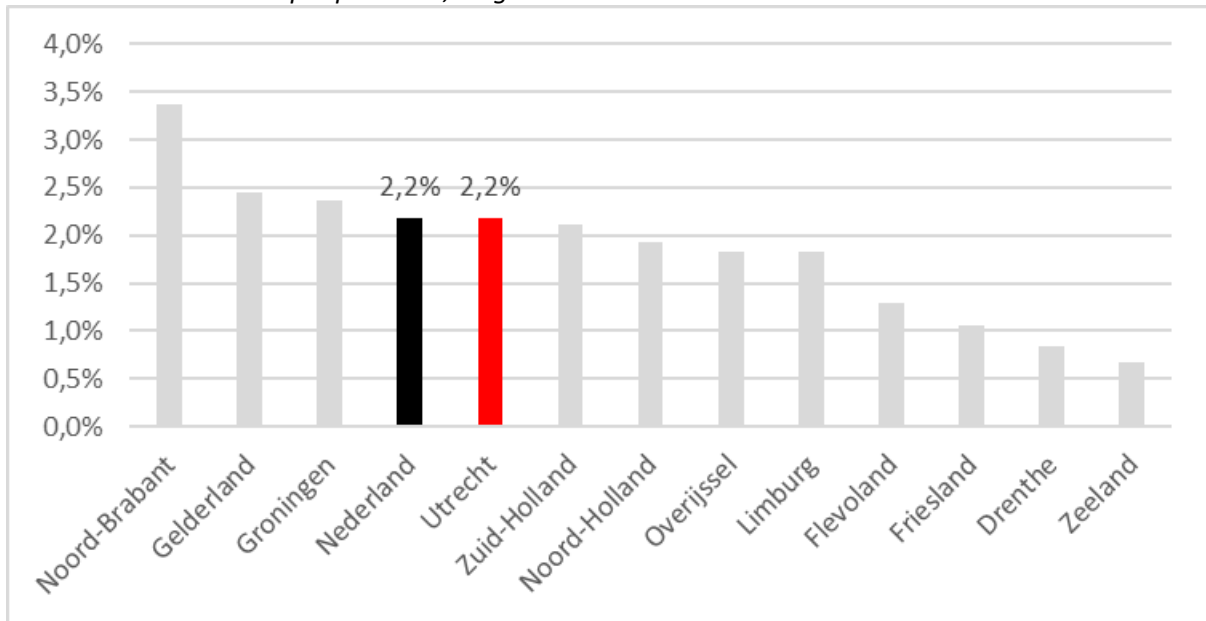
RCI pijler	RCI Hoofdindicator	RCI 2019 EU Rank Utrecht	RCI 2016 EU Rank Utrecht	RCI 2019 NL Rank Utrecht	RCI 2016 NL Rank Utrecht
BASIS	Instituties	28 (van 268)	19 (van 263)	9 (van 12)	2 (van 12)
	Macro-economische stabiliteit	NL 6	NL 9 (van 28)	n.v.t.	n.v.t.
	Infrastructuur	4	10	1	1
	Gezondheid	48	30	2	1
	Basic educatie	NL 9	NL 8	n.v.t.	n.v.t.
EFFICIËNT IE	Hoger onderwijs en leven-lang- leren	9	9	1	1
	Efficiëntie arbeidsmarkt	52	13	1	1
	Marktomvang	17	13	1	1
INNOVATI E	Technologische paraatheid	8	6	5	1
	Kwaliteit bedrijfsleven	18	13	1	1
	Innovatief vermogen	9	20	1	2

Bron: Regional Innovation Scoreboard 2019, European Commission, opgesteld door Hollanders ea 2019/MERIT

- Utrecht scoort op de drie pijlers in de top 10 van EU regio's en heeft daarmee een uitstekende randvoorwaarden voor economische concurrentiekracht
- Indicatoren die in 2019 minder scoren zijn Efficiëntie arbeidsmarkt en gezondheid.
- Indicator waar Utrecht beter op scoort in 2019 is Innovatief vermogen
- Meetmoment indicatoren is ca. 2015-2017.

Figuur 5.3: R&D-uitgaven in provincie Utrecht (privaat en publiek)

R&D-intensiteit in 2017 per provincie, Uitgaven R&D als % van BRP

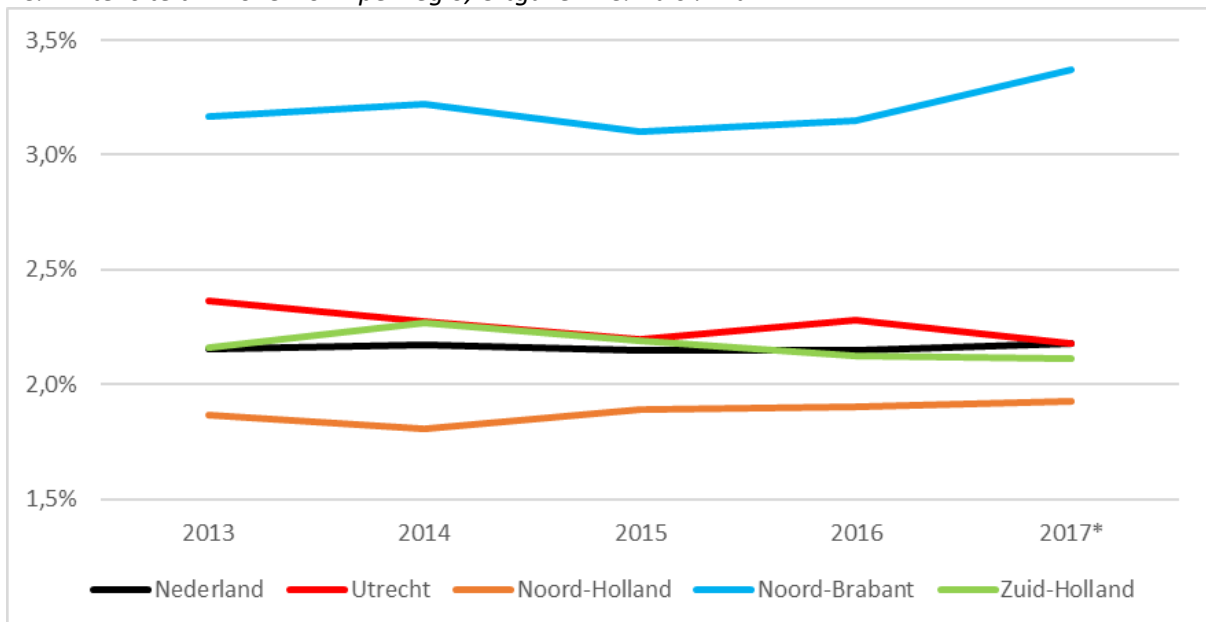

Bron: CBS

- R&D intensiteit Utrecht 2,2 procent, blijft achter bij NL en lange termijn NL doelstelling van 2,5 procent
- Utrecht (2017): 1,49 miljard Euro R&D-uitgaven

Figuur 5.4: Groei R&D-uitgaven in provincie Utrecht houdt economische groei niet bij

R&D-intensiteit in 2013-2017 per regio, Uitgaven R&D als % van BRP

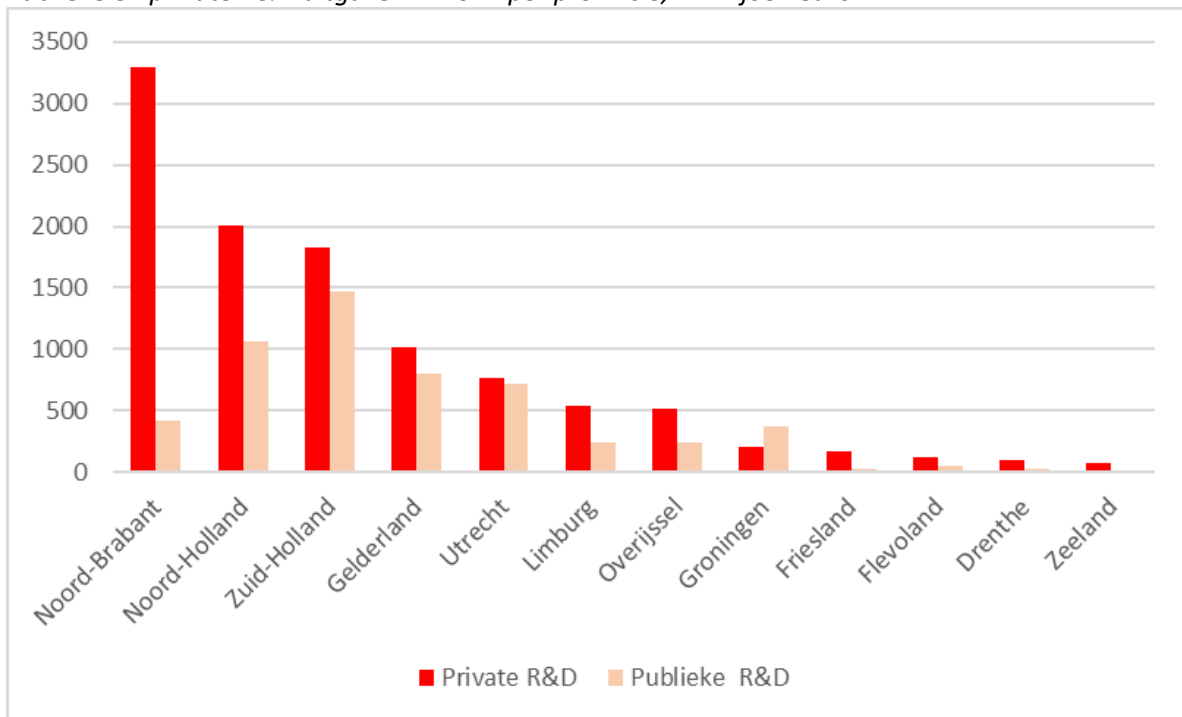

Bron: CBS

- R&D intensiteit in Utrecht vlak af in periode 2013-2017: Groei R&D-uitgaven in provincie Utrecht (0,7% per jaar) houdt economische groei niet bij (2,4% per jaar)
- Alleen in Noord-Brabant en Noord-Holland groeien de R&D uitgaven sneller dan de economie

Figuur 5.5: Publieke en Private R&D-uitgaven in provincie Utrecht

Publieke en private R&D-uitgaven in 2017 per provincie, in miljoen euro

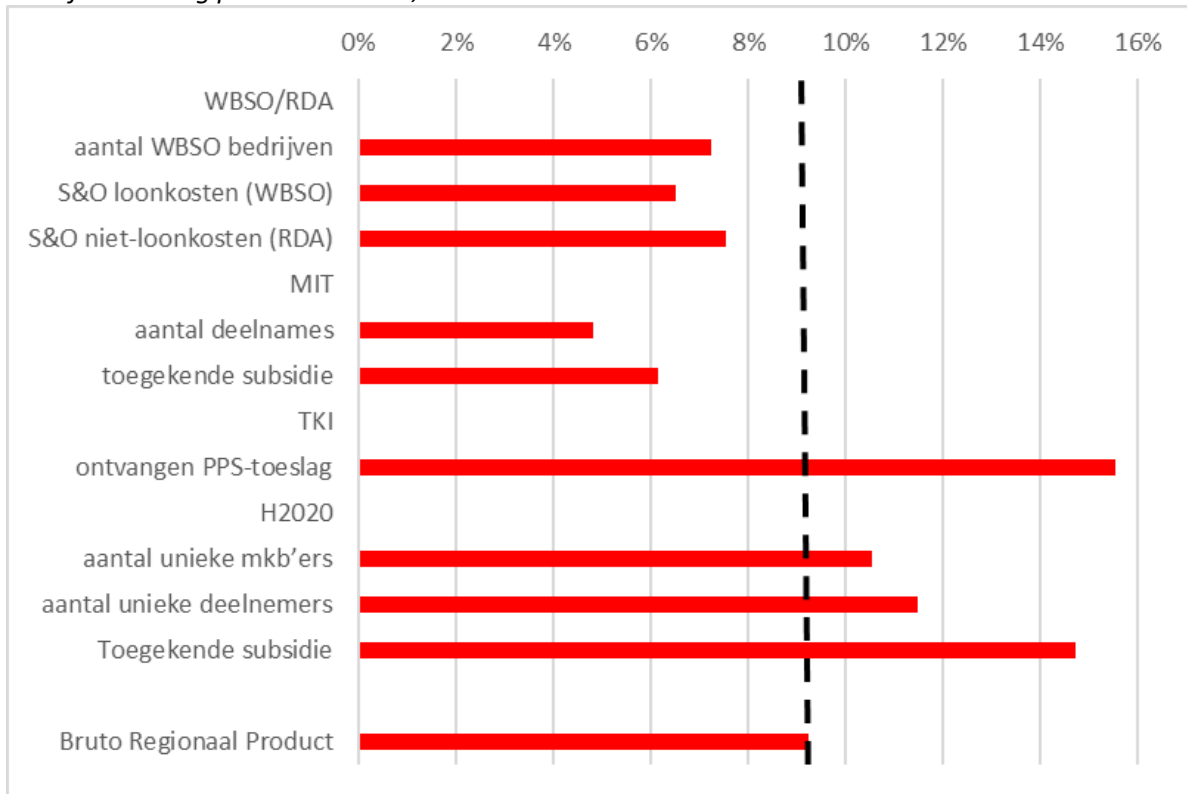

Bron: CBS

- Utrecht sterk in publieke R&D, private R&D neemt toe
- Landelijk 2/3 R&D uitgaven privaat, in Utrecht 52%
- Utrecht (2017): 767 miljoen euro private R&D uitgaven, 718 miljoen euro publieke R&D

Figuur 5.6: Sterk verschil tussen publieke en private R&D in provincie Utrecht

R&D-financiering per bron in 2018, Utrecht als % van NL

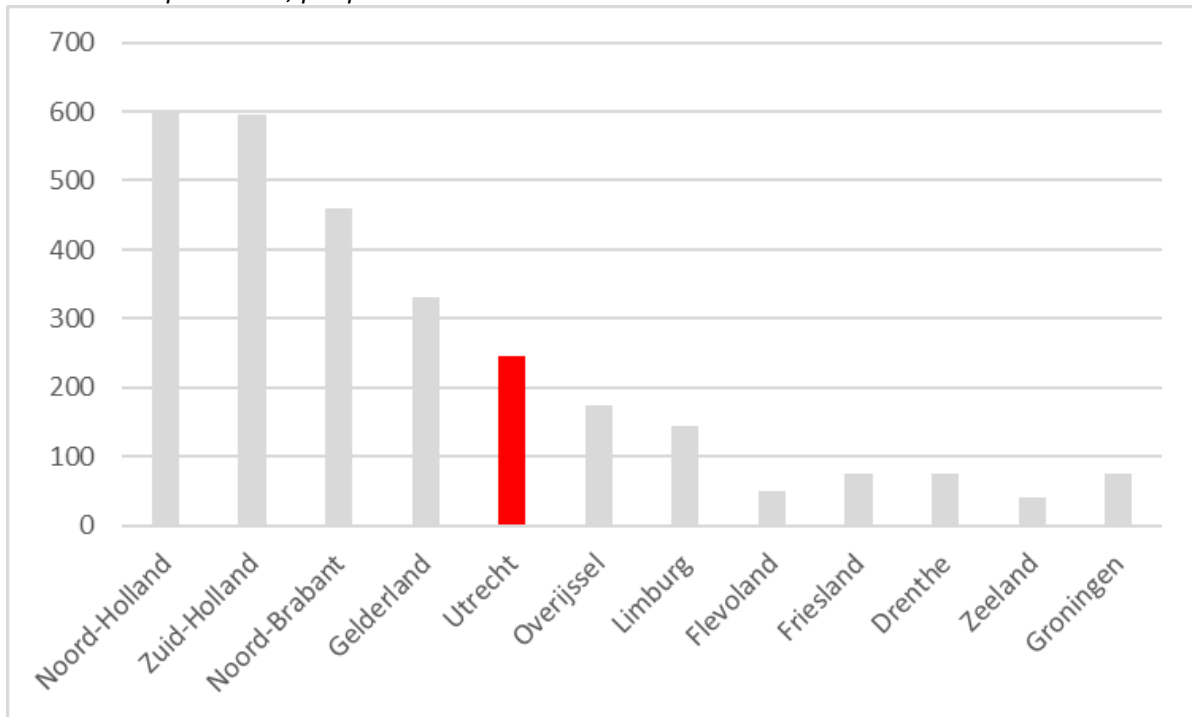

Bron: RVO

- Gebruik privaat financieringsinstrument WBSO/RDA blijft achter bij NL
- Gebruik van publieke en publiek-private financieringsinstrumenten TKI en H2020 bovengemiddeld

Figuur 5.7: Valorisatie van innovatie: aantal scaleups blijft achter in Utrecht

Aantal scaleups in 2018, per provincie

Bron: ECE Scaleupmonitor 2019, op basis van CBS

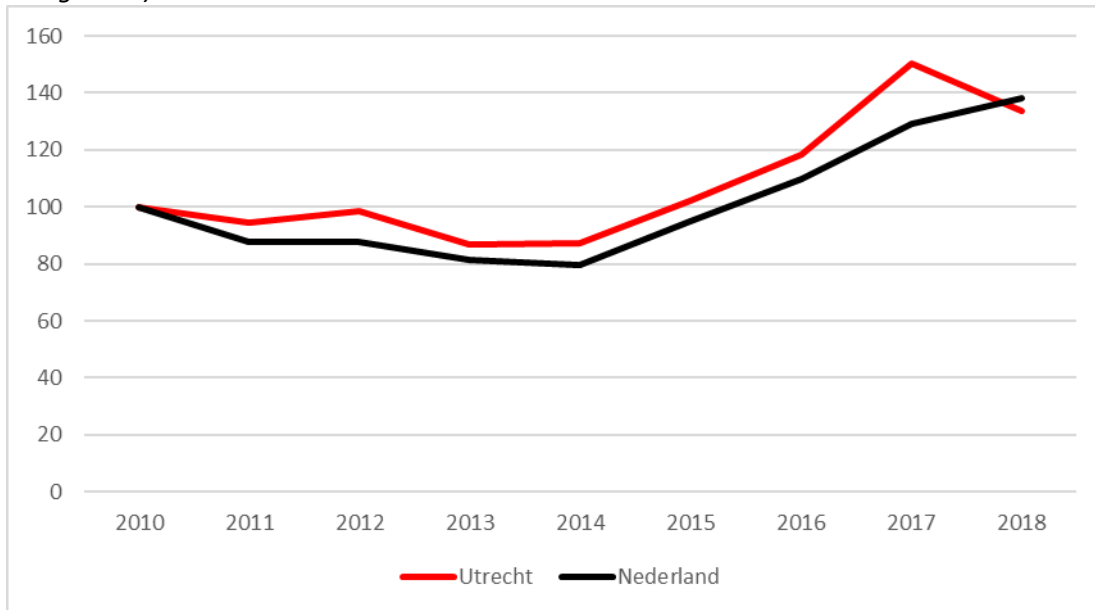
- Valorisatie van innovatie: aantal scaleups blijft achter in Utrecht bij Noord-Holland, Zuid-Holland, Noord-Brabant en Gelderland

Nota bene:

De definitie van 'scaleup' van de ECE is een andere dan die van 'snelgroeiende ondernemingen' van het CBS. Inmiddels werkt ECE samen met het CBS voor het in beeld brengen van het totaal aantal scaleups in NL. In de Scaleupmonitor 2019 zijn cijfers gebruikt van het CBS en die liggen ca. 5-10 procent lager tov de eerdere ECE publicaties over Scaleups op basis van eigen onderzoek. Het onderliggend maatwerk van het CBS is openbaar en hier ook gebruikt (Scale-ups in Nederland, 2010-2017)

Figuur 5.8: Valorisatie van innovatie: aantal scaleups neemt toe in Utrecht vanaf 2014

Ontwikkeling van het aantal scaleups in Utrecht en Nederland, 2010-2018 (geïndexeerd en 2010 op 100 gesteld)

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

- Vanaf 2014, in periode van hoogconjunctuur is toename zichtbaar in het aantal scaleups in Utrecht en NL
- Daling aantal scaleups in Utrecht in 2018

Tabel 5.1: Meeste scaleups in Stadsgewest Utrecht*Aantal scaleups in 2017, per regio*

Regio	Aantal Scaleups 2017	Aantal bedrijven (10+ WP)	Relatief aantal scaleups	Groei scaleups 2010-2017
Utrecht+	350	6.840	5,1%	100
Utrecht	265	4.960	5,3%	90
Nederland	2.590	54.900	4,7%	600
Utrecht-West	25	585	4,3%	10
Stadsgewest Amersfoort	55	1.075	5,1%	20
Stadsgewest Utrecht	155	2.710	5,7%	55
Zuidoost-Utrecht	30	575	5,2%	5
Gooi en Vechtstreek	45	860	5,2%	5
Foodvalley	60	1.405	4,3%	15

Bron: CBS, bewerking NEO Observatory

- Stadsgewest Utrecht heeft in aantal en relatief de meeste scaleups, waarvan 80 in gemeente Utrecht
- Aantal scaleups in Foodvalley en Utrecht-West blijven achter bij Nederland
- Groei aantal scaleups in Utrecht+ bovengemiddeld in 2010-2017

Tabel 5.2: Utrecht+ goed vertegenwoordigd in de lijst met 250 grootste Nederlandse scaleups
Lijst van 31 scaleups in Utrecht+ behorend tot de Top 250 scaleups bedrijven in 2020

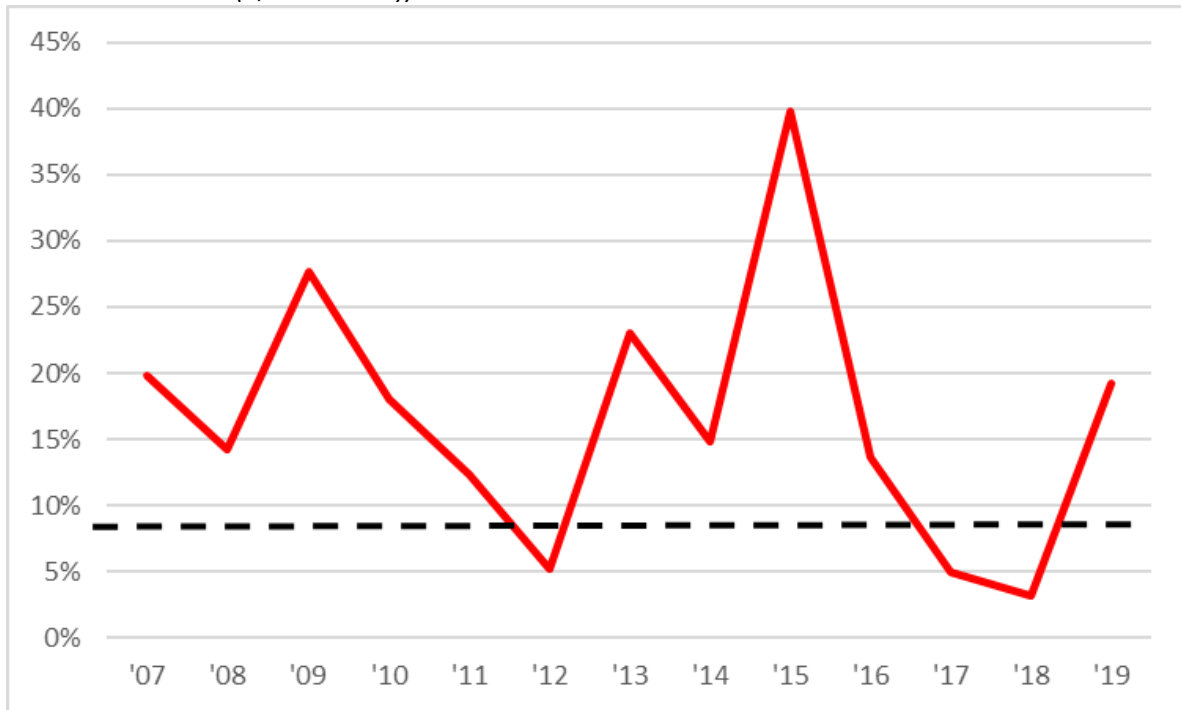
Bedrijfsnaam	Oprichtingsdatum	Sector	Provincie
Bitonic	2012	Finance	Utrecht
Brainnet	1996	Jobs & recruitment	Utrecht
Channable	2012	Fashion	Utrecht
Cloudwise	2013	Enterprise software	Utrecht
DVJ Insights	1996	Consulting	Utrecht
DVTadvies	2002	Consulting	Utrecht
Experius	2008	Enterprise software	Utrecht
Financial Lease Nederland	2011	Finance	Utrecht
Friss	2006	Enterprise software	Utrecht
Frisse Blikken	2011	Consulting	Utrecht
Frontmen B.V.	2012	Enterprise software	Utrecht
HumbleBuildings	2008	Real Estate	Utrecht
Jelba	2015	Marketing & media	Utrecht
Juizz	2009	Transportation	Utrecht
Kernfarm	2014	Health & Biotech	Utrecht
Lead Healthcare	2006	Health & Biotech	Utrecht
Navara	2012	Consulting	Utrecht
Onegini	2012	Enterprise software	Utrecht
Plat4mation	2013	Consulting	Utrecht
Sentia	1999	Hosting & Telecom	Utrecht
Smartphonehoesjes.nl	2013	Home & living	Utrecht
Sparkles	2011	Marketing & media	Utrecht
Student Aan Huis	2009	Consulting	Utrecht
Vicentra	2013	Health & Biotech	Utrecht
Viqtor Davis	2011	Enterprise software	Utrecht
Easy Systems	2006	Enterprise software	Gelderland
Micreos	2005	Health & Biotech	Gelderland
Supperfood	2008	Food & beverages	Gelderland
Mediamonks	2001	Marketing & media	Noord-Holland
Arrangegroup	2000	Jobs & recruitment	Noord-Holland
Meetingselect	2007	Enterprise software	Noord-Holland
Velox	2012	Construction	Noord-Holland
Smart Internet Media	2003	Marketing & media	Noord-Holland

Bron: Erasmus Centre of Entrepreneurship

- In Utrecht+ worden met name scaleups in de specialistische zakelijke dienstverlening en ICT aangetroffen

Figuur 5.9: Private bedrijfsfinanciering: Utrecht sterk in venture capital, in recente jaren blijft groei achter.

Aandeel Utrecht in venture capital als % van Nederland 2007-2019 (stippellijn is benchmark (aandeel van Utrecht in BBP (9,2% in 2018))

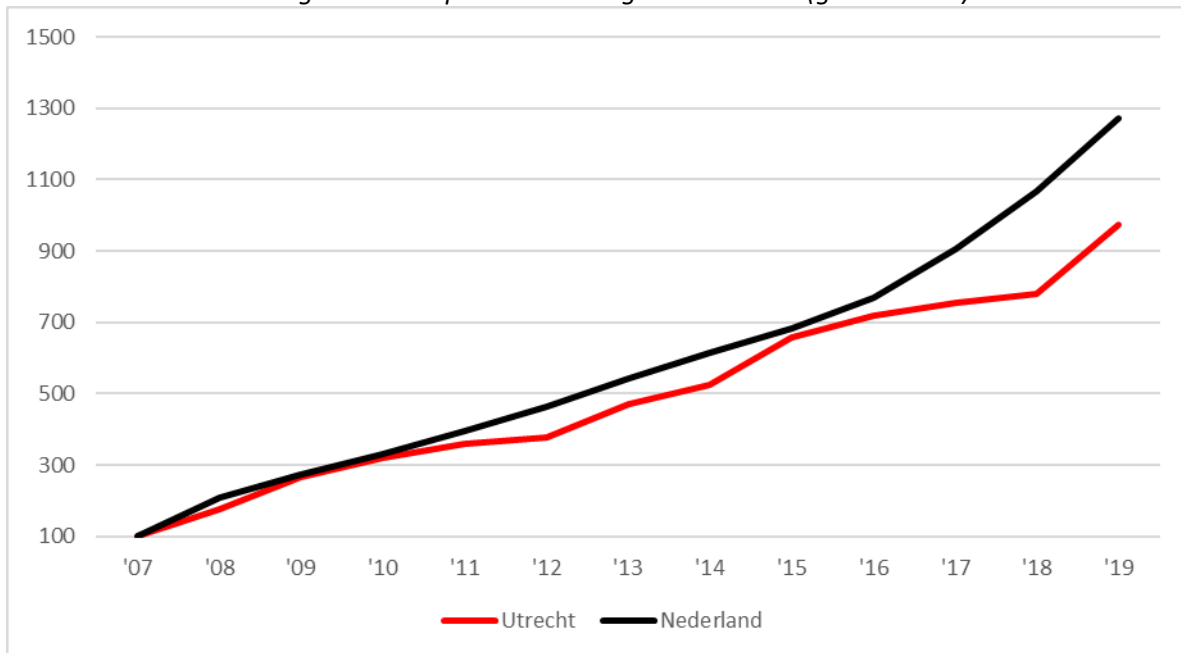

Bron: NVP, bewerking NEO Observatory

- Veel investeringen met venture capital in Utrecht
- VC focus op ICT en biotechnologie, sectoren waar Utrecht sterk in is

Figuur 5.10: Private bedrijfsfinanciering: Venture Capital investeringen blijven in recente jaren achter bij landelijk groeipad.

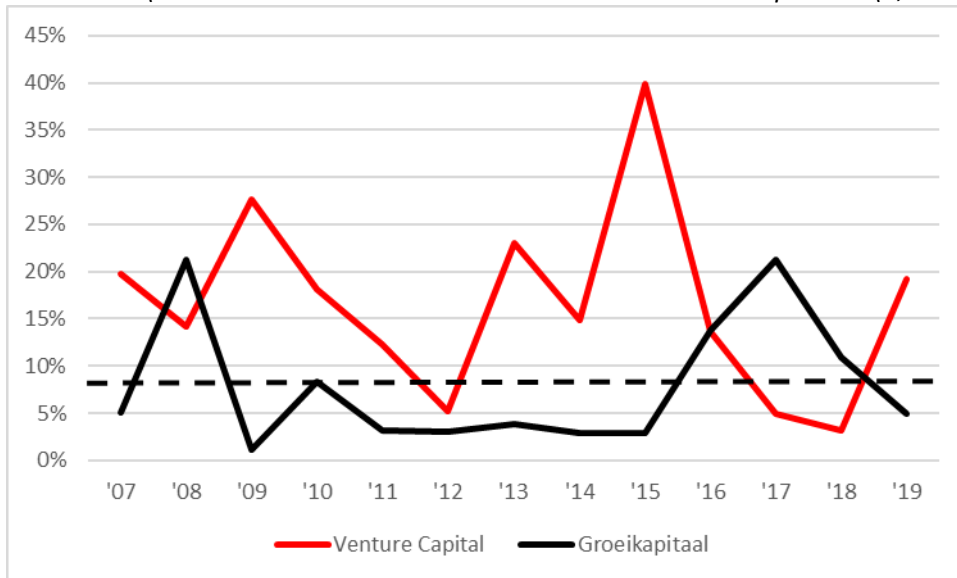
Cumulatieve ontwikkeling venture capital investeringen 2007-2019 (geïndexeerd)

Bron: NVP, bewerking NEO Observatory

Figuur 5.11: Private bedrijfsfinanciering: investeringen in bedrijven na startupfase blijven achter in Utrecht

Aandeel Utrecht in venture capital en groeikapitaal als % van Nederland 2007-2019 (stippellijn is benchmark (aandeel van Utrecht in nationaal bruto binnenlands product (9,2% in 2018))

Bron: NVP, bewerking NEO Observatory

- Groeikapitaal zijn investeringen in groei van bedrijven die de startupfase zijn ontgroeid en hun markt willen uitbreiden (Series D en verder).
- Het verzilveren van VC investeringen vindt plaats in volgende groeifase van bedrijf, waarbij het aantrekken van privaat groeikapitaal een mogelijkheid is. Een beursgang zou hier een alternatief voor kunnen zijn. Private Equity beslaat verder ook investeringen in bedrijven voor buyout, vervangingsinvesteringen, en het redden of ombouwen van bedrijven. Deze vallen hier buiten.
- Relatie tussen VC investeringen en groeikapitaal investeringen in Utrecht over de tijd

Literatuur

Annoni, P., L. Dijkstra (2019), The EU Regional Competitiveness index 2019. Brussels: EU DG Regio, Regional and Urban Policy.

CPB (2020), Juniraming 2020: vooruitzichten 2020 en 2021. Den Haag: Centraal Planbureau

CPB (2020), Langdurige effecten van de coronacrisis voor de arbeidsmarkt. Den Haag: Centraal Planbureau

Erasmus Centre for Entrepreneurship (2019), ScaleUp Dashboard 2019. Rotterdam: ECE

European Commission (2019), Country Report The Netherlands 2019. Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances. Brussels: EU

European Commission (2020), Council Recommendation on the National reform Programme of the Netherlands and delivering a Council opinion on the 2020 Stability Programme of the Netherlands. Brussels: European Commission

Hollanders, H., Nordine Es-Sadki and Iris Merkelbach (2019), Regional Innovation Scoreboard 2019. Maastricht/Brussels: MERIT/European Commission

Manshanden, W.J.J., O. Koops en G. Rienstra (2018), De flexibele kracht van de verhalenfabriek. Hilversum en het Media Park in de digitale creatieve industrie van de Media Valley en Nederland, Rotterdam/Rijswijk: NEO/RBB

Manshanden, W.J.J. (2020), De verstedelijkingsstrategie van de 21e eeuw in de Metropoolregio Amsterdam. Rotterdam: NEO Observatory

Rienstra Beleidsonderzoek en Beleidsadvies, NEO Observatory, mmv P. Toroir en E. Stam (2017), Utrecht+ Economisch Beeld. De huidige economische situatie in de provincie Utrecht+. Rijswijk/Rotterdam: RBB/NEO Observatory

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2019), Focus Op research & development - De WBSO in 2018. Den Haag: Rijksdienst voor Ondernemend Nederland.

Stam, E. (2017). Measuring Entrepreneurial Ecosystems. USE Discussion paper series, 17 -201

Wiebes, E. (2019), Groeistrategie voor Nederland op de lange termijn. Brief aan De Voorzitter van de Tweede Kamer der Staten-Generaal. Den Haag: Ministerie van Economische Zaken en Klimaat

Bronnen:

Landelijk Informatie Systeem Arbeidsplaatsen (LISA)

Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS)

Nederlandse Vereniging van Participatiemaatschappijen (NVP)

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO)

Bijlage 1 Bedrijfstakindelingen

In dit project zijn twee sector-indelingen gebruikt. In hoofdstuk 3 (economie) is gebruikt gemaakt van de indeling van 21 bedrijfstakken, die is ontleend aan het CBS. De sector handel is door NEO Observatory nader uitgesplitst in groothandel en detailhandel op basis van nationale cijfers, de reeks 1995-277 waarin dit onderscheid nog gemaakt werd en LISA.

- A-U Alle economische activiteiten
- A Landbouw, bosbouw en visserij
- B Delfstoffenwinning
- C Industrie
- D Energievoorziening
- E Waterbedrijven en afvalbeheer
- F Bouwnijverheid
- G Handel
 - Groothandel*
 - Detailhandel*
- H Vervoer en opslag
- I Horeca
- J Informatie en communicatie
- K Financiële dienstverlening
- L Verhuur en handel van onroerend goed
- M Specialistische zakelijke diensten
- N Verhuur en overige zakelijke diensten
- O Openbaar bestuur en overheidsdiensten
- P Onderwijs
- Q Gezondheids- en welzijnszorg
- R Cultuur, sport en recreatie
- S Overige dienstverlening
- T Huishoudens
- U Extraterritoriale organisaties

In hoofdstuk 4 is de sectorindeling van het CBS van 21 bedrijfstakken nader opgesplitst in 30 bedrijfstakken. Behalve de opsplitsing van handel in groot- en detailhandel, is de industrie nader opgesplitst in 10 bedrijfstakken.

- 1 Landbouw, bosbouw en visserij
- 2 Delfstoffenwinning
- 3 Voedings- en genotmiddelenindustrie
- 4 Papier- en grafische industrie
- 5 Aardolie-industrie
- 6 Chemische industrie
- 7 Basismetalaalindustrie
- 8 Metaalproductenindustrie
- 9 Elektrotechnische en elektrische industrie
- 10 Machine-industrie
- 11 Transportmiddelenindustrie
- 12 Overige industrie
- 13 Energievoorziening
- 14 Waterbedrijven en afvalbeheer
- 15 Bouwnijverheid
- 16 Detailhandel
- 17 Groothandel
- 18 Vervoer en opslag
- 19 Horeca
- 20 Informatie en communicatie
- 21 Financiële dienstverlening
- 22 Verhuur en handel van onroerend goed
- 23 Specialistische zakelijke diensten
- 24 Verhuur en overige zakelijke diensten
- 25 Openbaar bestuur en overheidsdiensten
- 26 Onderwijs
- 27 Gezondheids- en welzijnszorg
- 28 Cultuur, sport en recreatie
- 29 Overige dienstverlening
- 30 Huishoudens + goederen en diensten n.e.g.

